

Marc Sabaté Mercadé

LA PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA I ELS JUDICIS PARAL·LELS

TREBALL DE FI DE GRAU

Dirigit per: Frederic Adán Domènech

Grau Dret

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Tarragona

2015

ÍNDIX

ABREVIATURES.....	4
I. INTRODUCCIÓ	5
II. LA PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA.	7
A. ORIGEN DEL DRET A LA PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA: ANTECEDENTS HISTÒRICS.	7
1. La presumpció d'innocència al dret Romà: El Digest.	7
2. La presumpció d'innocència al Dret Francès del s. XVIII	8
3. La presumpció d'innocència en d'altres sistema jurídics.	12
4. La presumpció d'innocència en el Dret Internacional: Els tractats internacionals.	13
B. LA PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA A L'ORDENAMENT JURÍDIC ESPANYOL.....	14
1. El Concepte de la Presumpció d'Innocència	14
2. La presumpció d'innocència com a Dret Fonamental dins de l'Ordenament Jurídic Espanyol.	16
3. Prerrogatives del Dret a la presumpció d'innocència com a dret fonamental.	17
4. La presumpció d'innocència i la seva relació amb el principi in dubio pro reo. 17	
5. Relació de la presumpció d'innocència i el principi in dubio pro reo en la valoració de la prova.	18
6. Conclusió de l'apartat.....	19
C. LA PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA COM A GARANTIA AL DRET A LA TUTEAL JUDICIAL EFECTIVA.....	20
1. Àmbit d'aplicació.....	20
2. Titularitat del Dret.....	25
3. El Contingut.....	30
4. La Presumpció d'Innocència en el marc de la Unió Europea.	40
III. LA PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA I ELS JUDICIS PARAL·LELS.	44
1. Els Judicis Paral·lels: concepte i requisits.	44
2. Els límits del dret a la informació	46
3. Dret a la informació i presumpció d'innocència.	49
4. L'imputat als mitjans de comunicació.	50
5. El periodisme de filtració i la presumpció d'innocència.	55

6.	El principi de publicitat processal.....	56
7.	Problemes que pot suscitar la publicitat processal en els mitjans de comunicació.	58
8.	Dimensió processal i extraprocessal.	61
9.	Els conflictes entre el Dret a la informació i el dret al honor i dignitat.	66
10.	Mecanismes per fer front als judicis paral·lels.	72
IV.	LA RESPONSABILITAT PATRIMONIAL DE L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA.....	76
1.	La responsabilitat com a conseqüència de l'error judicial.	76
2.	Concepte d'error judicial.	76
4.	El marc jurídic.....	78
5.	L'Origen del errors.	78
6.	La reparació del dany: la indemnització.	79
7.	Estudi en la Jurisprudència: Canvi Jurisprudencial en la responsabilitat en el cas de presó provisional.	80
V.	CONCLUSIONS FINALS	82
VI.	BIBLIOGRAFIA.....	87
VII.	ANNEXES	92

ABREVIATURES

Art.	Article
C.E	Constitució Espanyola de 1978
C.E.P.D.H	Conveni Europeu per la Protecció dels Drets Humans
C.G.P.J	Consell General del Poder Judicial
C.I.C	Consell de la Informació de Catalunya
C.P	Codi Penal
D.D.H.C	Declaració del Drets de l'Home i del Ciutadà
D.I.E.C	Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans
Ed.	Edició
Edit.	Editorial
F.A.P.E	Federació d'Associacions de la Premsa d'Espanya
F.j	Fonament Jurídic
L.E.C	Llei d'Enjudiciament Civil
L.E.Cr	Llei d'Enjudiciament Criminal
L.O	Llei Orgànica
L.O.P.J	Llei Orgànica del Poder Judicial
nº	Número
ob. cit.	Obra Citada
STC	Sentència del Tribunal Constitucional
STS	Sentència del Tribunal Suprem
T.C	Tribunal Constitucional
T.E.D.H	Tribunal Europeu de Drets Humans
T.S	Tribunal Suprem
T.S.J.A	Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia
T.U.E	Tractat de la Unió Europea
U.E	Unió Europea

I. INTRODUCCIÓ

<<José Bretón recorre davant d'Estrasburg per suposades infraccions al procés, entre elles la vulneració a la presumpció d'innocència>> ; <<L'advocat Miquel Roca, creu que la presumpció d'innocència no existeix a Espanya>> ; <<Associacions de pares i mares divorciats demanen la presumpció d'innocència per López Aguilar>> ; <<L'eurodiputat López Aguilar, imputat per violència de gènere>> ; <<Tiòfila Martínez (PP) demana per a Rato "la mateixa presumpció d'innocència" que exigeix el PSOE per a Chaves i Griñán>> ; <<El col·legi d'advocats de Reus qualifica d'espectacle les detencions produïdes en el marc de la investigació INNOVA>> són alguns dels titulars publicats recentment a la premsa i que tenen un punt en comú: el dret fonamental a la presumpció d'innocència.

Darrerament la societat espanyola presencia, a través dels mitjans de comunicació, un degoteig constant de procediments judicials. Són molts els que es donen a conèixer, però especialment n'hi ha uns que aconsegueixen un gran ressò mediàtic: els que investiguen presumptes casos de corrupció econòmica i política. No ha de resultar estrany això últim, quan l'escenari que ens envolta està marcat per una profunda crisi econòmica, social i política. La ciutadania manté un gran interès en conèixer què succeeix i com es desenvolupen aquests judicis, i ho aconsegueixen perquè al seu costat hi tenen un molt bon aliat, la premsa.

En aquest sentit, la llibertat de informació es converteix amb un bé molt valuós i l'empresa periodística l'instrument pel qual es projecta socialment aquella. Al meu entendre, els mitjans de comunicació quan informen sobre un assumpte "*sub iudice*" es converteixen en Altaveus de la Justícia. Realment, el dret a la informació és un dels èxits socials dels que gaudeix el nostre Ordenament Jurídic, i la presumpció d'innocència també, i és en aquest espai on em vull aturar, ja que en algunes ocasions la premsa dona un pas més enllà i es situa al mateix nivell que la justícia, produint-se en aquests casos, un conflicte on es poden veure vulnerats drets fonamentals, com la presumpció d'innocència, com a conseqüència de la pressió que poden exercir aquest mitjans informatius que acaba contagiand-se als ciutadans que en són els seus receptors.

Vivim en la societat de la informació i de la imatge, i els mitjans de comunicació utilitzen aquestes per mostrar a la societat què és el que està passant, però quan a això va

acompanyat d'un seguit de judicis paral·lels que pretenen influir en l'espectador es donen situacions que poden ser contradictòries als ulls de l'Estat de Dret.

És per aquest motiu que en línies generals, la meua voluntat és estudiar aquesta garantia pròpia del dret processal que desplega els seus efectes, principalment, al procés penal i analitzar, a partir de notícies i informacions actuals, quina és la situació del dret. He elaborat el treball amb el recolzament de casos reals que poden enriquir el text, referint-me a molts d'ells entre els quals, per raó de proximitat, s'hi troba la darrera actuació policial del 28 d'abril que va tenir lloc a Reus en el marc de les detencions pel cas INNOVA, on he volgut estudiar quin impacte pot haver tingut això en relació al dret fonamental a la presumpció d'innocència quan els mitjans de comunicació han estat a peu de carrer informant a tot moment.

En aquest sentit, els objectius del treball són:

- a) En primer lloc, determinar quina és concepció que hi ha al nostre Ordenament Jurídic del dret a la presumpció d'innocència d'acord amb la doctrina del Tribunal Constitucional i del Tribunal Suprem, i estudiar si existeix un marc legislatiu europeu en aquesta matèria.
- b) En segon lloc, analitzar les dos vessants del dret a la presumpció d'innocència i examinar quins són aquells instruments o aquelles figures que avui dia ataquen la garantia constitucional que estudio quan ens situem a l'esfera extraprocessal.
- c) En tercer lloc, estudiar les propostes o solucions que trobem al nostre sistema sobre aquest conflicte de drets i investigar si actualment existeixen mesures que pretenguin evitar el judici paral·lel.
- d) En quart i últim lloc, determinar quines són les conseqüències a les que es pot trobar sotmès l'Estat Espanyol quan són els mateixos tribunals del país els que ataquen el dret a la presumpció d'innocència a través d'una resolució injusta, a través de la condemna a un innocent.

Tots aquests punts configuren els pilars bàsics sobre els quals s'assenta el meu treball de fi de grau, on la metodologia emprada és l'estudi conjunt de la jurisprudència del TC i d'altres tribunals espanyols, manuals i articles doctrinals relacionats amb la matèria,

retalls de premsa i la legislació vigent amb la finalitat d'aconseguir una visió àmplia i específica sobre aquesta garantia processal constitucional.

II. LA PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA.

A. ORIGEN DEL DRET A LA PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA: ANTECEDENTS HISTÒRICS.

La presumpció d'innocència consagrada a l'apartat segon de l'article 24 de la Constitució Espanyola de 1978, es configura com una de les garanties constitucionals i fonamentals que ha de regir tot procés judicial. Com bé sabem, no és l'única garantia processal, sinó que a ella l'acompanyen més garanties constitucionals manifestacions també del Dret a la Tutela Judicial Efectiva¹.

No podem negar que el seu reconeixement en el nostre ordenament jurídic és temporalment proper. Però, l'origen d'aquesta prerrogativa a on el situem? Per respondre a tal pregunta és necessari comprendre que el legislador espanyol no és capaç de incorporar la presumpció d'innocència en el nostre sistema fins a l'any 1978, és a dir, que no trobarem una norma o llei anterior a la norma suprema actual on es reconegui aquesta garantia pròpia de la tutela judicial efectiva. És per això, que el seu naixement a Europa no el situem a casa nostra, sinó que ens hem de traslladar a la França de 1789. És en aquest país i en aquesta etapa històrica, quan es decideix incorporar aquesta garantia processal en un dels textos legals més importants del moment, la Declaració de Drets de l'Home i del Ciutadà.

1. La presumpció d'innocència al dret Romà: El Digest.

Abans d'entrar a l'edat moderna, crec convenient aturar-nos i fer una breu pinzellada per relacionar la presumpció d'innocència amb el dret romà. Sabem que aquest dret és la base del civil law i en algunes referències he trobat que el Digest, en paraules de Domici Ulpià, es referia a la presumpció d'innocència quan tipificava "*és preferible*

¹ Espanya. Constitució Espanyola de 1978. *Bolletí Oficial de l'Estat*, 29 de desembre de 1978, n° 31 (pp. 29313 a 29424)

*deixar impune al culpable d'un fet punible que condemnar a un innocent*². Per tant, la idea essencial que acull la presumpció d'innocència no té exclusivament el seu punt de partida al segle XVIII, sinó que el dret justinianeu (època imperial i sota el mandat de Justinianeu I) s'hi recull en la citada compilació com un dels valors del dret clàssic³.

No obstant, d'aquest apunt, convé destacar que aquesta regulació no és una norma jurídica imperativa (com podria ser actualment), sinó una recomanació dirigida al jutge per tal que no acabi condemnant a un innocent. No és una norma, sinó més bé un principi ètic⁴.

2. La presumpció d'innocència al Dret Francès del s. XVIII

2.1 Notes característiques de l'Antic Règim.

Hem vist que ja en l'època romana hi va haver la voluntat de deixar per escrit aquest tipus de presumpció que regeix principalment el procés penal, però la màxima expressió del dret no arriba fins l'any 1789 amb les ànsies de posar fi al sistema de l'Antic Règim

Estem davant d'una data històrica on els francesos decideixen trencar de manera definitiva, i a través d'una revolució, amb les estructures pròpies d'aquell model. Aquest sistema és el pressupòsit de tot el que ve després. Es tracta d'un règim catalogat com a repressiu, on imperava el poder arbitrari i totalitari del monarca que sobrevolava la vida dels ciutadans d'aquella època des del segle XVII. Cal analitzar, però, la vessant jurídica d'aquest sistema i n'extraïem les següents característiques:

- La font de la llei residia en el Rei, doncs aquest era l'únic capaç de dictar les normes, a la vegada que complia les funcions d'un Jutge Suprem per inspiració divina, és a dir, la seva legitimitat era atorgada per Déu. Sí és cert que podia designar "delegats" (persones de confiança del Rei) a qui encomanava funcions o tasques de govern i administració, però ell sempre mantenia la potestat

² BELDA PÉREZ-PEDRERO, E.: "*La presunción de inocencia*" [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/1060352.pdf>>

³ MIQUEL, J.: "*Historia del Derecho Romano*", Edit: PPU – Promociones y Publicaciones universitarias, Barcelona, 1995, (pp. 137-144).

⁴ URIBE BENÍTEZ, O.: "*Presunción de Inocencia y la probable responsabilidad*", Edit; Serie Amarilla, Mèxic, 2007, (pp. 13-16).

discrecional de revocar-los del càrrec en qualsevol moment sense la necessitat d'al·legar un motiu concret. Per tant, d'entrada ja podem veure que el naixement de les normes és arbitrari i gens transparent, i en conseqüència tot el sistema resultant continuarà sent viciat.

- Les detencions al sistema penal (camp d'ampliació per excel·lència de la presumpció d'innocència) eren arbitràries i il·limitades, ja que no tenien data de caducitat.
- Les pràctiques judicials en el processos, sobretot en el penal, eren cruels i del tot desproporcionades, o sigui, que els procediments d'execució dels processats (encara no declarats culpables) eren bàrbars, ja que estava institucionalitzada la tortura com a mètode legal per aconseguir o practicar una prova.
- La pena era entesa com un càstig físic que comportava que aquell qui la patia sentís dolor abans de la mort.

Aquesta seria la línia que seguia tot procés penal, però a més podem afegir el següent: no era reconegut el secret de sumari a la fase d'instrucció, no era possible l'assistència lletrada, com tampoc conèixer quins eren els càrrecs que se li imputaven a una persona, i aquí el punt culminant i que clarament fa al·lusió al tema que estic estudiant en aquest treball, i és que els sospitosos eren presentats com a culpables. No existia la presumpció d'innocència i els mètodes processals no ajudaven de cap manera al seu reconeixement, perquè com a conseqüència de les terribles pràctiques probatòries, el més segur era que aquell qui les patia acabés declarant en la seva contra per no aguantar més el dolor. De fet, en aquesta època es considerava més perjudicial deixar un delictes sense càstig, que sancionar a un innocent. Totalment al revés de com està ara concebuda aquesta idea.

D'acord amb les notes anteriors, podem concloure que en aquesta etapa tot aquest sistema estava contaminat per ser contrari a la dignitat de l'home. Té la seva base en un procés estretament relacionat amb connotacions religioses, fruit que en aquella època la vida social estava plenament influenciada pel fet religiós, de tal manera que es confonia

el delict amb el pecat i per tant, aquell qui delinquia a la vegada estava cometent un pecat públic⁵.

Els motius pel canvi eren evidents. La societat es va negar a continuar amb aquesta situació, així que, tal i com relata la història, es van aixecar amb armes contra aquest sistema i a cop de guillotina amputaven els fonaments de l'Antic Règim, mentre en construïen un de nou totalment contrari. Havia començat la reforma al sistema repressiu.

2.2 La Declaració dels Drets de l'Home i del ciutadà de 1789.

Per trencar amb aquell model era necessari integrar al país una norma que s'ocupés de regular totes aquelles qüestions que el sistema repressiu de l'Antic Règim no respectava. Amb aquesta voluntat neix la declaració dels *“Drets de l'Home i del ciutadà”* creació jurídica que és fruit de les ideologia del pensament il·lustrat. Es tracta d'una norma que intenta posar en un punt d'equilibri les potestats que pot exercir l'Estat davant del ciutadà, sense que aquell pugui sobrepassar el llindar de la dignitat, llibertat i seguretat dels altres, a més de construir una societat formada per homes iguals (art. 1 de la declaració).

La declaració es va estructurar amb un total de 17 articles, dels quals n'hi ha un que vull destacar per tenir estreta vinculació amb el tema que estic abordant en aquest treball, l'art. 9. Aquest precepte tipifica el següent: *“Ja que qualsevol home es considera innocent fins que no és declarat culpable, si es considera imprescindible detenir-lo, qualsevol rigor que no sigui necessari per apoderar-se de la seva persona ha de ser severament reprimat per la llei”*⁶.

Aquest és el marc jurídic a on trobem situada aquesta prerrogativa de la presumpció d'innocència i en conseqüència la Declaració Francesa és la seva font. Seguint amb l'estudi de l'origen històric, toca analitzar què pretenia assegurar l'Assemblea Nacional Constituent (representants del poble francès qui van aprovar la DDHC) quan es referia al contingut de l'art. 9.

⁵ OVEJERO PUENTE, A.: *“Constitución y Derecho a la presunción de inocencia”*, 1ª ed. Madrid, Edit: Tirant lo Blanch, 2006, (pp. 24-26).

⁶ Text que trobem publicat actualment a la pàgina web del Consell Constitucional Francès [en línia]. Disponible a Internet: <[http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel / root/bank _ mm / espanol / es_ddhc.pdf](http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/espanol/es_ddhc.pdf)>

Com bé sabem la Revolució Francesa es va desenvolupar sota el lema “*igualtat, llibertat i fraternitat*”. Jo crec que aquestes exigències ètiques són els punts claus sobre els que s’ha de construir aquest nou model, i de fet l’art. 9 fa referència a una d’aquestes manifestacions: la Llibertat. No resulta estrany aquesta al·lusió, perquè és en aquest moment històric quan es van reivindicar molts drets individuals de les persones. Per tant, amb això vull dir que la presumpció d’innocència al text francès no es va concebre com un dret processal, sinó com una mesura de protecció a la llibertat. D’aquesta manera el poder arbitrari de l’Estat quedava limitat davant l’esfera privada de qualsevol ciutadà⁷.

Analitzant la conclusió sobre quin és el bé jurídic protegit veiem que l’art. 9 va encaminat a vetllar aquesta llibertat. De fet, en el mateix precepte i enunciat parla de la presumpció d’innocència i la prudència en la detenció d’una persona. És això últim el que limita la llibertat d’una persona (quan l’Estat deté a un subjecte). En aquest sentit ens donem compte que a l’Assemblea els preocupava molt que aquesta detenció no quedés al arbitri de l’Estat, tal i com es venia fent en l’època de l’Antic Règim. Per aquest motiu protegia més el camp extraprocessal que el processal, perquè – tal i com concebien ells aquest sistema – el jutge ja actuaria com a garant de les llibertats i dels drets.

Però tornant a incidir en el “*com*” d’aquesta presumpció, l’art. 7 *in fine* de la declaració suposa una clara manifestació de que no es vol que la presumpció d’innocència s’identifiqui amb una basant estrictament processal, ja que si la persona és detinguda i ofereix resistència passarà a considerar-se culpable de forma automàtica. M’ha sobtat molt aquest incís al text, perquè semblava que la voluntat de l’Assemblea al redactar la Declaració podria ser una altre i ajustar-se al contingut que tenim actualment.

No obstant van sorgir corrents doctrinals que criticaven la presumpció d’innocència, i aquest és el cas de l’Escola Positivista Italiana. Autors com Manzini manifestaven que tal afirmació era irracional, doncs tractar a un persona que està sent investigada com a innocent resultava una demagògia i una incongruència jurídica. Aquest autor explicava que de la imputació era més lògic que en sortís una presumpció de

⁷ OVEJERO PUENTE A.: ob. Cit. (pp. 41-49)

culpabilitat que no pas d'innocència, ja que si el considerem innocent, per què l'estem investigant? ⁸

Queda palesa que la manera de concebre la mateixa presumpció en un país i un altre és diferent. Molt possiblement el context social al que està immers una societat pot portar a veure situacions amb ulls diferents, fruit de l'experiència viscuda. A França s'havien vulnerat la llibertat de forma exponencial durant molts anys i no existia divisió de poders que podés garantir l'esfera individual de cada persona. Sota el meu punt de vista, considero que aquestes maneres de viure porten a regular les qüestions amb un altre sentit al que faria un altre país.

Ara bé, malgrat les diferències, trobo molt interessant la crítica que fa l'escola italiana. Fins al moment no havia llegit cap referència que fes una objecció a la presumpció d'innocència. En part, l'opinió expressada no és molt desencaixada. Sí que és cert que quan s'investiga a algú es fa perquè hi poden haver indicis de criminalitat que finalment converteixen com autor d'un delictes la mateixa persona que abans ha estat imputada o investigada.

3. La presumpció d'innocència en d'altres sistema jurídics.

Fins aquí hem vist que la Declaració de Drets de l'Home i del Ciutadà és un dels documents jurídics històrics importants a tenir en compte quan ens volem referir a l'origen dret a la presumpció d'innocència, però França no va ser l'únic país que incloure aquesta garantia al seu ordenament jurídic, sinó que també ho van fer altres com els Estats Units.

En certa manera podem dir que s'estenia la seva regulació dins de tradicions jurídiques diferents al llarg del temps, fins que actualment trobem altres països que han reconegut aquest dret a la presumpció d'innocència en les seves Constitucions o normes fonamentals. A tall d'exemple voldria citar les següents:

⁸ SORIA, C.: "*Fundamentos éticos de la presunción de inocencia o la legitimidad del periodismo de denuncia*" [en línia]. Disponible a Internet: <http://www.unav.es/fcom/communication-society/descarga_doc.php?art_id=292>

- a) Constitució Italiana de 1947: a l'art. 27.2 quan diu: *“l'acusat no es considera culpable fins que no recaigui sentència condemnatòria ferma”⁹*.
- b) Constitució Portuguesa: a l'art. 32. 2 sota el títol de “Garanties del procés penal” diu: *“Tot acusat serà considerat innocent fins que no recaigui sentència ferma de condemna”¹⁰*.
- c) Constitució Andorrana de 1993: l'art. 10.2 diu *“(…)Totes les persones tenen dret (...)a un advocat i la tècnica, a la presumpció d'innocència, a ser informat de la càrrecs en contra seu, no es declaren culpable, a no declarar contra si mateixos i per apel·lar a les causes penals.”¹¹*
- d) Constitució de la República de Sèrbia de 2006: a l'art. tipifica el següent: *“Qualsevol persona acusada o processada per un delictes no està obligat a presentar proves o evidències auto-incriminatòries en perjudici de les persones relacionades amb ell, ni serà obligada a confessar-se culpable”¹²*.
- e) Constitució del Perú de 1993: a l'art. 2.24 e) sota el títol de “Drets Fonamentals de les persones” diu: *“Tota persona es considerada innocent mentrestant no s'hagin declarat judicialment la seva responsabilitat”¹³*
- f) Constitució Colombiana de 1991: a l'art. 29 tercer paràgraf: *“Tota persona es presumeix innocent mentrestant no se l'hagi declarat judicialment culpable”¹⁴*

4. La presumpció d'innocència en el Dret Internacional: Els tractats internacionals.

No obstant l'apartat anterior, hem de apuntar que n'només trobem normes internes dels Estats que facin referència a la presumpció d'innocència, sinó que també existeixen normes supranacionals que la regulen. A tall d'exemple hi trobem: la Declaració Universal de Drets humans (art. 11); Convenció Americana de Drets Humans (art. 8,2);

⁹ Ext Commune [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.ext.comune.fi.it/costituzione/spagnolo.pdf>>

¹⁰ Wipo. Int [en línia]. Disponible a Internet: <http://www.wipo.int/wipolex/es/text.jsp?file_id=179476>

¹¹ Legislation online [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.legislationline.org/documents/section/constitutions>>

¹² Legislation online [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8851/preview>>

¹³ Govern de Perú [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.pcm.gob.pe/wp-content/uploads/2013/09/Constitucion-Pol%C3%ADtica-del-Peru-1993.pdf>>

¹⁴ Portal Presidencia [en línia]. Disponible a Internet: <<http://wsp.presidencia.gov.co/Normativa/Documents/Constitucion-Politica-Colombia.pdf>>

Carta Africana de Drets Humans i dels Pobles (art. 7.1b) Declaració Universal Islàmica de Drets Humans (art.5); Carta Àrab de Drets Humans (art. 7); Pacte Internacional de Drets Civils i polítics (art. 14.2); Declaració del Caire drets humans de l'Islam; Conveni Europeu del drets de l'home i de les Llibertats Fonamentals (art. 6.2) ¹⁵.

Queda palès que hi ha un ampli ventall de normes internacionals que es refereixen a la presumpció d'innocència, però no analitzaré cada una d'elles degut a l'extensió del treball.

B. LA PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA A L'ORDENAMENT JURÍDIC ESPANYOL.

1. El Concepte de la Presumpció d'Innocència

Al principi d'aquest treball he avançat que la presumpció d'innocència no la trobem al nostre Ordenament Jurídic fins l'any 1978. És la norma suprema, és a dir, la Constitució, qui s'encarrega de denominar aquesta garantia dins d'un dels seus apartats, en concret l'actual apartat segon de l'art. 24 CE.

Per continuar amb un ordre apropiat, convé definir què és la presumpció d'innocència. Molts autors s'han atrevit a fer-ho o a donar-li un concepte¹⁶. Les definicions al respecte són sinònimes, o si més no, molt similars, però crec convenient atendre al criteri que ofereix el Tribunal Constitucional al ser el màxim intèrpret de la Constitució. És aquest qui, a través de les seves sentències, s'encarrega de definir què és la presumpció d'innocència.

Tres sentències d'anys diferents són les que ofereixen una definició ajustada, però per oferir un concepte introductori i suficient he escollit el de la STC 2/1981 on en el seu fonament jurídic tercer diu: “(...) *La presumpció d'innocència (...) comporta que tota*

¹⁵ OVEJERO PUENTE, A.: ob cit (pp. 236-239)

¹⁶ Per exemple, seria el cas del professor de dret constitucional Enrique Belda Pérez –Pedrero en l'apartat “*Consideracions generals*” del seu treball sobre la Presumpció d'innocència ho defineix utilitzant el concepte de Luzón i en base a la STC 157/95, de 5 de desembre.

persona acusada d'un delict o falta es presumeix innocent fins que la seva culpabilitat hagi estat legalment declarada (...)".

D'acord amb aquesta definició que ofereix el TC podem extreure un dels trets característics més importants d'aquest tipus de presumpció i és que es tracta d'una presumpció *iuris tantum*, és a dir, que admet prova en contra.¹⁷ Ara bé, no acaba aquí la definició, i en aquest sentit hem d'apuntar que es tracta d'un dret que opera abans de l'apertura del judici. És a dir, que no és un garantia només processal, ja que com a dret fonamental no només el poden al·legar en el sí del judici sinó, davant de situacions que poden ser extraprocessals. La STC 109/1986 es refereix a aquesta nota característica quan diu el següent: *"El dret a la presumpció d'innocència [...] és un dret subjectiu públic que posseeix una doble dimensió. [...] opera a les situacions extraprocessals i constitueix al dret a rebre la consideració i el tracte de no-autor o no partícip en fets de caràcter delictiu o anàlegs [...] Opera a les situacions processals [...] tota condemna ha d'anar precedida d'un activitat probatòria impedit la condemna sense proves"*. A aquestes situacions *"extraprocessals"* són a les que em referiré quan parli dels judicis paral·lels.

Per contra, les Sentències 81/1988 i 201/1989 del TC, ens ofereixen un concepte negatiu del dret a la presumpció d'innocència, doncs en aquest sentit la primera resolució diu que la presumpció d'innocència *"no és un presumpció d'eximents o de justificacions, ni d'existència d'autorització"*. Les eximents (art. 21CP) són una qüestió estrictament jurídica que ha de resoldre el jutge, però això no té res a veure amb que si m'apliquen una eximent penal hagi de ser considerat com a innocent, ni que hagi obeït una ordre d'un tercer, hagi de ser considerat no culpable. Pel que fa a la segona Sentència (201/1989) explica que no és una presumpció que tingui caràcter fortuït, és a dir, que tal i com diu l'anterior Sentència (109/1986) la nostra presumpció s'ha d'entendre en els següents termes: *"com a no autor o partícip"*, o sigui, que no desapareixerà en cas que un subjecte sigui declarat culpable per imprudència o negligència, fruit d'una situació no buscada.¹⁸

¹⁷ BELDA PÉREZ-PEDRERO, E.: ob cit. (181 p.)

¹⁸ OVEJERO PUENTE, A.: ob. cit (pp.89-96)

2. La presumpció d'innocència com a Dret Fonamental dins de l'Ordenament Jurídic Espanyol.

La posició d'aquesta garantia en aquest precepte no resulta una qüestió que sigui menyspreable, sinó que la dota d'una importància constitucional. El fet rau per estar consagrada al més alt nivell normatiu; per ocupar la seva posició dins dels articles relatius als Drets Fonamentals, (a l'art. 24.2, al interior de la secció primera del Capítol II de la carta magna) i per tant aquest dret a ser presumits innocents té cabuda en aquest article per tenir estreta vinculació amb el dret a la Tutela judicial efectiva i un nivell de protecció jurídica màxima¹⁹.

La seva inclusió a la norma fonamental respon al fenomen de constitucionalització al que estan sotmesos molts drets després de la II guerra mundial, i d'aquesta manera el legislador també garanteix l'Estat de Dret que consagra l'art. 1.1 de la CE. Aquest fenomen comporta unes conseqüències que hem de tenir en compte i que són: la seva aplicació immediata i directe; la seva interpretació d'acord amb els Tractats; i la seva protecció judicial a través del recurs d'empara²⁰.

Amb aquesta idea ja podem dibuixar una línia que separa la concepció del dret a la presumpció d'innocència que ara actualment tenim amb el que tenia els seus orígens quan feia front a l'apartat històric. Ara es concep com un dret fonamental que aspira a desplegar els seus efectes tant a l'esfera processal com extraprocessal. No es tracta d'una mera recomanació dirigida al jutge perquè li serveixi de directriu per solucionar un cas, sinó que aquest estarà obligat a respectar-la per la seva vinculació, tal i com veurem més endavant a l'apartat dels subjectes passius (art. 9 i 53 CE).

A més hem de dir que el dret a la presumpció d'innocència forma part d'aquell conjunt de drets que pertanyents al "*Dret a un procés amb totes les garanties*", per tant, és una garantia processal que ha de regir el procés penal i aquells on l'Estat exerceixi el ius puniendi, de tal manera que si es vulnera el dret a la presumpció d'innocència el procés ja no es desenvolupa sota "totes les garanties" condicionant que el procés no sigui just²¹.

¹⁹ BELDA PÉREZ PEDRERO, E.: ob. cit (pp. 180-181).

²⁰ PICÓ JUNOY, J.: "*El fenómeno de la constitucionalización de las garantías procesales en los textos fundamentales*" a: "*Las garantías constitucionales del proceso*" Edit.: Bosch, Barcelona, 2012.

²¹ BALAGUER CALLEJÓN, F (coord.); CÁMARA VILLAR, G; et al.: "*Manual de Derecho Constitucional*" vol. II. 6ª edició, Edit: Tecnos, Madrid, 2011.

3. Prerrogatives del Dret a la presumpció d'innocència com a dret fonamental.

Hem vist que la presumpció d'innocència és un dret fonamental i com a tal això té unes conseqüències, entre elles la seva aplicació immediata. En primer lloc, quan ens referim a aquest tret característic entenem que aquests drets són invocables encara que no existeixi una norma que els reguli, sinó que per estar descrits a la CE ja poden ser reclamats en el cas de patir una vulneració²², com també, si una disposició normativa és contrària al dret fonamental aquesta ha de ser inaplicable.

En segon lloc, qualsevol dret fonamental té un contingut mínim que no pot ser atacat, ja que sinó el dret perdria la raó de ser i la seva naturalesa quedaria alterada. L'art. 53.1 CE diu que els Drets fonamentals han d'estar regulats per llei orgànica i que d'acord amb l'art. 81.1 de la norma fonamental és un tipus de llei que ofereix un major grau de protecció. Però, en el cas de les garanties processals hi ha excepció entre les quals trobem la presumpció d'innocència, doncs el TC a la STC 22/1986, de 14 de febrer en el fonament jurídic tercer ha dit que no cal que estiguin regulades per llei orgànica perquè són normes que no requereixen d'un desenvolupament sinó d'exercici i per tant no hi ha inconvenient que aquest últim pugui ser regulat per llei ordinària. Exemple d'això el trobem en la LEC que és una llei no orgànica.

En tercer lloc, com a dret fonamental podrà ser al·legat davant dels tribunals a través del recurs d'amparo davant del TC, però abans s'haurà d'haver acudit a la via jurisdiccional prèvia. Per tant pot ser objecte de recurs de cassació i el TC ha determinat que el precepte més adequat per interposar aquest recurs extraordinari és l'art. 849.2 de LECr, ja que la vulneració al nostre dret fonamental vindrà majoritàriament per proves que no són suficients per acreditar la culpabilitat de l'acusat o imputat²³.

4. La presumpció d'innocència i la seva relació amb el principi in dubio pro reo.

Tant un com l'altre parteixen del mateix contingut, doncs el principi in dubio pro reo significa que en cas de dubte s'afavoreix al reo. A Espanya aquest principi ja era conegut però no arriba a la seva màxima expressió fins l'any 1978 i arran d'això el

²² PICÓ JUNOY, J.: ob cit. (pp. 37 i ss.)

²³ JAÉN VALLEJO, M.: *"El derecho a la presunción de inocencia como motivo de casación"* a: *"La presunción de inocencia en la jurisprudencia constitucional"*, Ed: 1ª, Edit: Akasal, Madrid, 1987 (pp. 69-75)

Tribunal Constitucional ha dit que la presumpció d'innocència ha deixat de ser un principi general del dret per convertir-se en un dret fonamental tal i com indica STC 31/1981 de 13 d'agost (Fj. 2). Ja no és només un principi informador, sinó que dins del nostre ordenament jurídic el legislador li dona un paper fonamental.

És cert que aquesta resolució que he citat és antiga, però considero convenient anomenar-la per ser la primera que fixa la relació entre el principi del dret penal i el dret fonamental. La protecció del dret a la presumpció d'innocència es materialitza jurídicament a través del recurs de cassació; qualsevol vulneració de l'art. 24.2 es seguirà per aquest procediment. Però, què passa quan el principi in dubio pro reo també és vulnerat? El Suprem ha reconegut que aquest principi es troba inclòs dins del dret fonamental a la presumpció d'innocència i per tant, com a tal el podrem invocar a través del recurs de cassació només quan hi hagi dubtes sobre la valoració de la prova.²⁴

A continuació s'entendrà millor aquesta última excepció que diu el TS, ja que malgrat les dos figures guardin estreta relació, quan estem en l'esfera probatòria, veurem que existeix una clara distinció entre un i altre.

5. Relació de la presumpció d'innocència i el principi in dubio pro reo en la valoració de la prova.

Quan m'he referit al concepte de la presumpció d'innocència hem vist que el TC ha estipulat que es tracta d'una presumpció *iuris tantum*, doncs pot ser destruïda si es demostra, a través de la pràctica de la prova, que aquella persona és culpable. Doncs bé, és en aquest camp probatori on el Suprem ha considerat una distinció entre les dos figures, malgrat les dos tenen el favor rei com a punt de connexió.

En aquest sentit el TS a la STS 1218/2004²⁵ al seu fonament de dret primer distingeix dos fases que tenen lloc a la pràctica de la prova:

²⁴ BALSELLS CID, M.: “Diferencias entre el derecho a la presunción de inocencia y el principio in dubio pro reo” [en línia] Disponible a Internet: <https://buenosdiasenoria.wordpress.com/2014/06/18/diferencias-entre-el-derecho-a-la-presuncion-de-inocencia-y-el-principio-in-dubio-pro-reo/>

²⁵ STS, de 2 de novembre de 2004; nº de recurs de cassació: ; (RJ 2004/8007).

- a) La primera és objectiva.: es refereix a si existeixen verdaderament proves i això comporta que aquestes s'hagin obtingut a través dels mitjans legals i que aportin elements incriminatoris (entenc jo que no siguin proves impertinents).
- b) La segona és subjectiva.: es refereix a la valoració que fa el jutge de la prova practicada, tal i com marca l'art. 741 de la LECr.

Doncs bé, partint d'aquestes consideracions el TS en la citada Sentència diu que en el primer cas opera la presumpció d'innocència, mentre que en la segon el principi del in dubio pro reo, perquè quan el jutge passa a valorar la prova practicada acompanyat de la regla de la sana crítica, pot dubtar de la culpabilitat del presumpte innocent possiblement perquè les proves no són suficients per dictar Sentència condemnatòria. És en aquest moment (quan el jutge dubta) que aplicariem el “in dubio pro reo”, en canvi, al·legariem la presumpció d'innocència quan la prova s'ha obtingut sense les garanties processals pertinents i quan el seu contingut tampoc és suficient per trencar la presumpció.

De totes maneres, no és l'única Sentència que fa aquesta distinció, sinó que la STS 936/2006 de 10 d'octubre²⁶ també al fonament de dret primer, torna a incidir que el principi in dubio pro reo serà aplicat pel jutge decisor una vegada hagi estat practicada la prova, convertint-se aquest principi amb una norma d'interpretació al ponderar el material probatori, encara que la prova de càrrec sigui suficient, però hi hagi dubtes sobre la seva culpabilitat.

Aquestes dos resolucions diferencien molt bé les dos institucions i per tant si es donés el cas que s'hagués de presentar recurs d'apel·lació contra la Sentència dictada en primera instància, hauríem d'esbrinar abans quina és la fase probatòria on el jutge pot haver errat, per tal d'al·legar correctament la presumpció d'innocència o el principi in dubio pro reo correctament.

6. Conclusió de l'apartat

Després d'analitzar tot aquest apartat és evident que la presumpció d'innocència a l'Ordenament Jurídic espanyol gaudeix d'una posició privilegiada, per gaudir de la naturalesa pròpia d'un dret fonamental. Hem vist que és una garantia processal que desplega els seus efectes tant dins com fora la sala, i això és un dels trets a tenir en compte,

²⁶ STS, de 10 d'octubre de 2006; n° de recurs de cassació: 388/2006; (RJ 2006/7705)

ja que ens podríem trobar davant d'altres drets que comparteixen article amb ella, però sols són al·legables en el sí del procediment judicial, com per exemple el dret a la defensa.

El legislador espanyol s'ha ocupat de regular-la a la més alta expressió normativa, tot i tenir estreta vinculació amb el principi del "*in dubio pro reo*". També hem vist que és una garantia persistent, en el sentit, que no pot ser destruïda per qualsevol acció processal, sinó que és necessària una prova que així ho demostrï, i si aquesta no es dona, la presumpció d'innocència continuarà persistent.

Una vegada fixat el concepte i la posició de la presumpció d'innocència, en el següent apartat analitzaré els elements que integren aquest dret fonamental i així aprofundir més en el seu estudi.

C. LA PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA COM A GARANTIA AL DRET A LA TUTELA JUDICIAL EFECTIVA.

1. Àmbit d'aplicació.

Per determinar o fixar aquest cap d'actuació del nostre dret, hem de veure abans a què respon, és a dir, a partir de quin instant comença a funcionar la presumpció d'innocència. És lògic que el moment on neix l'esfera d'aplicació d'aquest dret fonamental al nostre Ordenament Jurídic és quan l'Estat exerceix el *ius puniendi* (actuacions de les que disposa l'Estat per imposar una sanció que està prevista a la llei de forma coactiva). Podríem pensar, doncs, que sols és aplicable al camp del dret penal igual que la resta de garanties de l'apartat segon de l'art. 24 CE per estar associats a aquesta branca del dret, però no ens podem equivocar i quedar-nos sols aquí, doncs avui dia el Tribunal Constitucional trasllada l'aplicació del dret fonamental a totes les altres formes que té l'Estat per sancionar, com per exemple l'àmbit administratiu sancionador.

Comencem, però, referint-nos al dret penal i després al dret administratiu sancionador, i finalment apuntaré als supòsits d'inaplicació.

1.1 Àmbit d'aplicació al Dret Penal.

Aquest és l'espai per excel·lència on la garantia que estudio desplega importants efectes. Actua per totes les persones mentre no es dicta una sentència o resolució judicial que demostrï la culpabilitat, tant en la fase d'instrucció (investigació del delicte) com en la fase de judici.

Dins de l'ordre penal, la nostra presumpció s'aplica tant als delictes com a les faltes, tal i com manifesta la Sala Primera del TC a la Sentència 150/1989 de 25 de setembre al FJ segon²⁷, perquè el principi processal que regeix el procés penal no és el inquisitiu, sinó l'acusatori.

En relació a aquest supòsit existeix una Sentència del Constitucional, STC 6/1988²⁸, que resol dient que la presumpció d'innocència sols pot ser invocada davant d'aquells casos en què la sanció ve imposada pels poders públics. Això es fa per no desnaturalitzar el dret i per tant, no el podem apel·lar davant d'un arbitratge privat o qualsevol altre procediment no jurisdiccional²⁹.

Seguint amb aquest àmbit d'aplicació voldria referir-me als delictes imprudents. Sabem que el dret penal existeixen diferents llinars dins de l'element subjectiu, és a dir, que ens podem trobar davant d'una conducta dolosa, imprudent i negligent. El Codi Penal (art. 12) castiga la imprudència quan expressament ho disposi la llei, més generi un resultat de lesió o de perill. En base això, vull examinar quina és la corrent jurisprudencial que determina si podem o no apel·lar a la presumpció d'innocència quan ens trobem davant d'un delicte comès per una acció imprudent.

Al principi es considerava que la presumpció d'innocència no podia ser d'aplicació als delictes imprudents, i en conseqüència molts tribunals apostaven per aquesta opció, però finalment s'ha determinat que això no és del tot correcte.

²⁷ STC, de 25 de setembre de 1989; n° recurs de cassació: 517/1897, (RTC 1989/150).

²⁸ STC, de 21 de gener de 1988; n° recurs d'empara: 1221/1986; (RTC 1988/6).

²⁹ OVEJERO PUENTE, A.: "*Ámbito de aplicación del derecho a la presunción de inocencia*", a: "*Constitución y Derecho a la presunción de inocencia*". 1ª ed., Edit: Tirant lo Blanch, Madrid, 2006, (pp. 96-103).

La Sala de lo penal de TS a la Sentència 784/1994 de 18 d'abril³⁰ ha reconegut que en els delictes de trànsit múltiples la presumpció d'innocència no pot actuar, perquè recau en totes aquestes persones involucrades a l'accident la part acusador i acusat. És una situació recíproca. Com tampoc opera quan estem davant d'un fet objectivament comès, és a dir, quan no hi ha lloc a la interpretació de qüestionar qui és el responsable del fet. Exemples d'això són els delictes contra la seguretat vial, com per exemple atropellar a una persona, com la omissió del deure de socors en un accident de trànsit quan realment hi ha algú perjudicat³¹.

No obstant, els delictes contra la seguretat en el tràfic abraça molts tipus penals, i això no vol dir que conseqüentment esdevinguin tots imprudents, doncs el delicte de conducció temerària sols es pot cometre de forma dolosa (i no imprudent). En aquest cas la presumpció d'innocència si cobra cobertura d'aplicació i per tant per ser destruïda hi haurà d'haver prova suficient. Hi ha un recent Sentència del Suprem que es manifesta en aquest sentit (STS 363/2014, de 5 maig³²) on el Ministeri Fiscal recorda, en aquest supòsit en concret, que la conducció en direcció contrària genera un perill evident i manifest (tal i com especifica el tipus penal) que no pot ser comès sota el llindar de la imprudència.

1.2 Àmbit d'aplicació al Dret Administratiu Sancionador

L'exercici del *ius puniendi* de l'Estat acull el procediment administratiu, fruit de que l'Administració té la potestat d'autotutela i, en conseqüència, de sancionar. És per aquest motiu, que l'àmbit d'aplicació de la presumpció d'innocència, es trasllada als procediments limitatius de drets engegats per l'administració³³. La STC 76/1990³⁴ corrobora això i al fonament jurídic quart afirma que “la presumpció d'innocència regeix sense excepció al ordenament sancionador”, i tal com succeeix en l'àmbit jurisdiccional, la nostra garantia sols pot ser destruïda per aquell qui a acusa a partir de càrrega de la prova.

³⁰ STS, de 18 d'abril de 1994; n° de recurs de cassació: 1649/1993; (RJ 1994/3339).

³¹ NAVARRO MASIP, J.: <<http://dialnet.unirioja.es/servlet/autor?codigo=2477113>>

³² STS, de 5 de maig de 2014; n° de recurs de cassació: n° 1876/2013; (RJ 2014/2695).

³³ BALAGUER CALLEJÓN, F (coord.); CÁMARA VILLAR, G; et al.: ob cit pàg. 14, (pp. 299-300)

³⁴ STC, de 26 d'abril de 1990; n° qüestió de inconstitucionalitat: 695/1985; 889/1988; 1960/19980; (RTC 1990/76).

Amb el mateix sentit la Sala segona del TC a la STC 107/2012 al FJ. 6è³⁵ diu que les garanties de l'art. 24.2 de la CE són aplicables al dret administratiu, amb el matís que seran incorporades en funció de la seva naturalesa. Amb aquesta explicació, l'alt Tribunal, dona entendre que les garanties del precepte citat són exclusives del dret penal, i que per tant, si les hem de traslladar a una altre branca del dret, com és l'administratiu, s'hauran de d'adaptar, doncs la transcripció no és automàtica.

Amb això queda justificat que el dret administratiu sancionador forma part de l'àmbit d'aplicació on participa la presumpció d'innocència, però a més podem afegir un altre àrea on també hi té cabuda i és al procediment disciplinari penitenciari (també part del dret administratiu). En aquest sentit la Sala Primera del TC a la STC 230/2012, de 10 de desembre³⁶, explica al fonament jurídic tercer que les garanties de l'art. 24.2 poden ser aplicades en aquest camp del dret administratiu quan s'utilitzen i es valoren proves a través de la vulneració d'un dret fonamental. En aquest cas en concret el Tribunal atorga l'empara al recurrent perquè l'Administració vulnera els drets fonamentals al secret de les comunicacions, procediment amb totes les garanties i la presumpció d'innocència, ja que el pres redacta una escrit dirigit al jutge penitenciari per posar en coneixement uns fets d'apropiació indeguda. Aquesta escrit és intervingut per un funcionari qui el llegeix i detecta paraules ofensives contra el director del centre. Aquesta mateixa persona el posa en coneixement del director i aquest últim decideix obrir un expedient disciplinari penitenciari al pres amb la prohibició de passejos. El TC considera que tal sanció la inclusió en l'escrit d'expressions que poden resultar ofensives i contra el director penitenciari. Aquesta és la prova on fonamenten la seva sanció, però com que ha estat obtinguda violant l'art. 18.3 de la CE, la presumpció d'innocència queda atacada.

Tot seguit em vull referir a un cas especial que té molt de protagonisme actualment. Malgrat no ser un procediment administratiu en sentit estricte, guarda relació amb aquest apartat. Em refereixo a les Comissions parlamentàries. D'acord amb el dret constitucional, una comissió parlamentària no és un procediment administratiu i de fet no sanciona, ni el resultat de la mateixa pot ser objecte de recurs davant dels tribunals, sinó que simplement investiga amb la finalitat de determinar si existeix o no responsabilitat política. Com que no hi ha la possibilitat de sanció, s'ha de descartar l'aplicació de la

³⁵ STC, de 21 de maig de 2012; n° de recurs d'empara: 10268/2009; (RTC 2012/107).

³⁶ STC, de 10 de desembre de 2012; n° de recurs d'empara: 1134/2010; (RTC 2012/230).

presumpció d'innocència en aquest camp, doncs un comissió no és titular del *ius puniendi* de l'Estat. No obstant això, si féssim l'exercici de traslladar-la a aquest tipus d'investigacions, hauríem necessàriament de fer-ho amb el resta de garanties de l'art. 24.2 CE, i com diu Ana Mª Ovejero Puente, ja no estaríem davant d'un instrument de control parlamentari, sinó en un judici sense jutge. Ara bé, trobem una excepció, i és que si en el sí d'una comissió els diputats creuen que hi ha indicis de il·licitud en les accions de la persona investigada, no se li podria negar la presumpció d'innocència, ja que ens trobem davant d'un poder de l'Estat (el legislatiu) el qual es troba vinculat al respecte i a la no vulneració. Per no avançar matèria, en l'apartat relatiu a als "subjectes passius" explico més concretament aquesta relació³⁷.

A tall de reflexió, aquest és un cas molt actual que em va fer pensar si existia o no la presumpció d'innocència a les comissions parlamentàries. Clarament, en relació a l'anterior paràgraf, no la podem apel·lar. No obstant crec s'ha de conscient que aquests mecanismes s'han accentuat pels nombrosos indicis de presumptes delictes econòmics on s'hi troben involucrats alts càrrecs polítics. La gran desafecció de la ciutadania i la creixent crítica amb aquests casos ha afavorit, possiblement, els judicis paral·lels (als que em referiré a l'apartat III d'aquest treball). En aquest sentit considero que es produeixen en algunes ocasions confusions entre la responsabilitat política i la jurídica.

1.3 Supòsits d'inaplicació.

Fins ara hem vist els dos camps on la presumpció d'innocència pot ser aplicada fruit de que l'element comú que comparteixen les anteriors branques del dret branques són la capacitat de sanció que té l'Estat. Ara bé, per contra els tribunals i la jurisprudència (tal i com veurem) han manifestat que fora de les anteriors esferes, la presumpció d'innocència no hi té cabuda, com és el cas de procediment laboral³⁸.

El TC (Sala Primera) en la sentència 153/2000 de 12 juny al fonament jurídic segon³⁹ fa una magistral explicació del perquè el recurrent no pot sol·licitar la protecció a la vulneració del dret a la presumpció d'innocència quan estem davant d'un procediment laboral per acomiadament disciplinari. El TC comença dient que el dret fonamental que

³⁷ OVEJERO PUENTE, A.: ob cit (105 p.)

³⁸ JAÉN VALLEJO, M.: ob cit (pp. 29-33)

³⁹ STC, de 12 juny 2000; n° de recurs d'empara: 2737/2006; (RTC 2000/153).

estudio no es pot al·legar en les relacions laborals (per tant, no pot ser aplicat en aquest àmbit). Està clar que quan empresari de forma unilateral decideix trencar amb la relació laboral està sancionant al treballador, està exercint una facultat que té atribuïda, però en cap cas – tal i com apunta l’alt tribunal – estem davant d’un cas està esbrinar la culpabilitat o no del treballador, sinó que a través de l’acomiadament està el justificar els fets que són causa de l’extinció laboral entre els dos i que són atribuïbles al treballador. En tot cas, si després s’acudeix als tribunals per mitjà del procediment laboral el jutge sols haurà d’esbrinar si aquest acomiadament ha estat procedent o no.

L’any passat el TSJA en la Sentència 867/2014 de 20 de març⁴⁰, es va pronunciar en el mateix sentit on el fonament jurídic tercer (segon paràgraf) diu “(...) *por lo que, al no regir la presunción de inocencia en la imposición de sanciones por despido (...)*”. A més, en aquest cas concret, el TSJA especifica que la perduda de la confiança de l’empresari amb el treballador és motiu d’acomiadament, i per tant manifestació del que he escrit anteriorment, doncs l’acomiadament és una facultat del l’empresari.

2. Titularitat del Dret

Estudiar la titularitat d’aquest dret processal és important. En aquesta explico els criteris els quals ens ajuden a conèixer qui té el benefici d’aquest dret i qui l’obligació de respectar-lo, és a dir, determinar la titularitat activa i passiva.

Mecanismes jurídics com la jurisprudència del Tribunal Constitucional i alguns dels preceptes de la norma fonamental, són els instruments necessari per poder explicar la titularitat. Per previsió del legislador, en algunes ocasions serà el mateix article qui tipifiqui qui és el titular, mentre que en d’altres harem de recórrer a la lectura de resolucions judicials que ajuden a interpretar i concretar el que diu la Constitució.

2.1 Titularitat Activa.

Com bé he dit en apartats anteriors, la presumpció d’innocència comparteix enunciat amb altres garanties processals i amb el conegut dret a la Tutela judicial efectiva. Tant l’apartat primer com el segon de l’art. 24 atribueixen la titularitat a “tota persona”, per tant, estem davant d’una titularitat que no coneix de restriccions i que és amplia⁴¹. En

⁴⁰ STSJA, 20 de març de 2014; n° de recurs: 637/2013; (AS 2014/1237).

⁴¹ BELDA PEREZ-PEDRERO, E.: ob cit. (pp. 184-186).

aquest sentit es troben incloses tota persona física o jurídica, amb independència de la seva nacionalitat que ostenten aquells que es troben al territori espanyol quan siguin titulars de drets o interessos legítims. Ara bé, malgrat aquesta definició, és necessari afegir dos elements: els titulars són subjectes passius i els titulars són capaços de ser sancionats.

El primer es refereix a què els titulars han de ser subjectes passius del *ius puniendi* de l'Estat, mentre que el segon element passa per entendre que aquests han de tenir capacitat per ser sancionats.

Però cal establir una diferència en quan a la titularitat de la presumpció d'innocència amb la resta de garanties de l'art. 24.2 CE. El fet rau en que aquestes últimes (com el dret a la defensa) són drets del processat, és a dir, que la titularitat d'aquelles neix amb la capacitat processal (art. 7 LEC) i la capacitat per ser part (art. 6 LEC), en canvi, tal i com diu la Dra. Ana Maria Ovejero Puente, la presumpció d'innocència ofereix com a primera garantia el procés en sí mateix. A tall d'exemple una persona declarada en rebel·lia no podrà al·legar mai vulneració de la prova o assistència lletrada, ja que no està present en el judici, però la vulneració a la presumpció d'innocència sempre la podrà interpel·lar⁴².

Aquest últim apunt que fa l'autora té certa lògica i comparteixo el seu pensament. No s'ha m'havia ocorregut aquesta possibilitat, però la presumpció d'innocència no depèn d'un formalisme processal, sinó que, tal i com diu el TC, només pot ser trencada per una Sentència. Si ets declarat en rebel·lia això no és suficient per determinar la culpabilitat de hom, ja que fins que no hi hagi una resolució judicial la presumpció continua existint, perquè és una presumpció "*iuris tantum*"

2.2 Titularitat passiva.

El deure de *no lesionar* i a estar *vinculat* a aquest dret és l'obligació a la que estant sotmesos els subjectes passius.

La Presumpció d'Innocència gaudeix d'una posició privilegiada dins l'ordenament jurídic al estar reconeguda a la Constitució de 1978. Quan una institució, com la que estic estudiant, desprèn una importància i respecte jurídic per ser un dret

⁴² OVEJERO PUENTE A.: ob cit (pp. 111-115).

fonamental, sempre al darrere hi ha una obligació de no vulnerar-lo per tal de protegir-lo. La mateixa norma fonamental diu qui està vinculat a la mateixa (a tot el seu contingut), per reforçar l'anomenat Estat de Dret de l'art. 1 CE. Per tant, aquests subjectes obligats són, per un costats els poders públics, és a dir, el poder legislatiu, executiu i judicial; i per altre els ciutadans. Exemples com l'art. 9.1 i 53.1 CE són manifestacions d'aquesta obligació.

En relació als poders públics, a part dels dos anteriors preceptes constitucionals, crec convenient fer esment a la STC 18/1984, de 7 de febrer⁴³ (Sala Primera), que afegeix que el mandat constitucional dels poders públics a la presumpció d'innocència comporta dos dimensions: la negativa que es refereix al deure a no lesionar-la; i la positiva que contempla que els poders públics són els qui l'han de dotar de vigència enmig de la societat.

No obstant aquesta vinculació general, existeix una graduació de l'obligació doncs el legislador tindrà una vinculació immediata i els altres ho estaran mititzats per llei⁴⁴.

Tot seguit explicaré breument la vinculació de cada un d'ells.

- a) Vinculació davant del Legislador: La presumpció d'innocència és un dret de prestació, és a dir, se li imposa al legislador l'obligació de fer possible la seva coexistència amb el resta de drets i la necessitat de que hi hagi una norma amb rang de llei que la desenvolupi per aconseguir així la seva eficàcia. Llavors, en el l'entramat normatiu han d'existir normes processals (que en el nostre cas seria la LECr) i normés materials (com el Codi Penal) que assegurin la innocència del titular.
- b) Vinculació davant del poder Judicial: El tipus de vinculació d'aquest poder amb la presumpció d'innocència, voldria caracteritzar-la com a prudent. Dic això, perquè tal i com he estudiat la vinculació és general, o sigui, aquest poder és l'encarregat de protegir davant l'actuació dels poders de l'estat i a la vegada és controlat al respecte, doncs quan exerceix la potestat jurisdiccional podria

⁴³ STC, de 7 de febrer de 1984; n° de recurs d'empara: 475/1982; (RTC 1984/18)

⁴⁴ OVEJERO PUENTE A.: ob cit (pp. 116-130).

vulnerar allò que té l'obligació de tutelar, i amb l'afegit que és a aquest poder qui es dirigirà el ciutadà.

A continuació, cal afegir, que d'acord amb la vinculació general és aquest poder que té la facultat de destruir la presumpció d'innocència a partir de la lliure valoració de la prova. És el jutge qui, a través d'aquest procediment intern de valoració, desvirtuarà la nostra garantia processal a partir de l'activitat probatòria i de la norma de la sana crítica.

- c) Vinculació davant dels ciutadans: Aquesta vinculació és controvertida. Teòricament, l'art. 9.1 CE és clar, però la pràctica és molt més confusa. Per saber si els ciutadans tenen obligació de respectar la presumpció d'innocència (així com el resta de drets fonamentals) hem d'esbrinar si podem o no aplicar l'eficàcia horitzontal del drets. Aquest tipus d'eficàcia determina si, en aquest cas, la presumpció d'innocència pot ser invocada en les relacions particulars o interpersonals. Queda clar que l'efecte vertical (Estat-ciutadà) sí que ho és, però en el cas anterior, la doctrina espanyola ho discuteix, doncs no queda clar si la poden al·legar. El perquè és molt senzill, i és que tal i com he dit anteriorment, la presumpció d'innocència sols opera a partir de l'existència d'una sanció de l'Estat, a més que en la basant processal del dret, tampoc podria ser al·legat ja que els ciutadans no tenen la potestat de jutjar i fer executar lo jutjat (com sí tenen els jutges). Per tant, la falta de "*ius puniendi*" en sentit estricte, impediria l'efecte horitzontal de la nostre garantia en les relacions ciutadà-ciutadà. I en tot cas, l'eficàcia dels drets fonamentals, en aquest tipus de relacions, seria indirecta, és a dir, que els ciutadans respectaran aquells a través de l'ampliació judicial o quan ho jutge així ho consideri, doncs, en cas de què una persona (dins d'una relació interpersonal) cregui que se li ha vulnerat el dret a la presumpció d'innocència, sí que hauria de recórrer als tribunals per sol·licitar la protecció, però veiem que no és directe el respecte (com seria el cas del legislador), sinó que es fa a través d'un jutge⁴⁵.

⁴⁵ OVEJERO PUENTE A.: ob cit (pp. 116-130).

2.3 Titularitat en les persones jurídiques.

La persona jurídica és un ficció normativa, però que també participa del tràfic jurídic. En algunes ocasions s'ha negat que aquestes persones poguessin ser titulars dels drets fonamentals perquè aquests neixen amb la voluntat de dirigir-se a les persones físiques sota el paraigua de la protecció a la dignitat.

És cert que la persona jurídica no lliga massa amb aquesta relació a la dignitat, però seria erroni confondre-ho i concloure que no poden ser titulars del dret a la presumpció d'innocència. La raó per la qual sí poden ser titulars de drets fonamentals rau en què les associacions, les societats, fundacions, etc... són el resultat de la concurrència de diferents voluntats de persones jurídiques que decideix crear aquest ens a partir de l'exercici d'altres drets fonamentals (dret d'associació, per exemple), a través del lliure desenvolupament de la personalitat⁴⁶.

No obstant, si que s'ha de dir que per raó de la seva naturalesa no poden ser titulars de determinats drets fonamentals, com el dret a la integritat física, però en canvi, sí poden ser titulars del dret a la tutela judicial efectiva. En algunes ocasions és la pròpia constitució qui, mentre regula un dret fonamental, reconeix que les persones jurídiques també en poden ser titulars, per exemple, l'art. 20.3 de la CE diu que els grups socials i polítics tenen dret a accedir als mitjans de comunicació socials i l'art. 16 de la mateixa norma fonamental estipula que a les comunitats se'ls atorga el dret fonamental a la llibertat ideològica o religiosa.

Amb tot, cal recordar que l'art. 31 bis del Codi Penal espanyol reconeix que a les persones jurídiques se'ls pot atribuir responsabilitats penals i, en conseqüència, podran ser investigades; en aquests casos es procedeix al aixecament del vel per tal de saber quines són les persones físiques que hi estan al darrere.

Relacionat amb la titularitat, la persona jurídica també podrà invocar la protecció d'un dret fonamental en virtut de l'art. 162.1 b) de la CE, ja que aquest precepte es refereix a "tota persona", i per tant gaudeixen de capacitat suficient per fer-ho.

⁴⁶ BALAGUER CALLEJÓN, F (coord.); CÁMARA VILLAR, G; et al.: ob cit (pp. 70-75)

3. El Contingut.

Per tal de conèixer el contingut del dret a la presumpció d'innocència, cal abans procedir a una interpretació d'aquest dret. No és la norma constitucional (art. 24.2) qui ens digui expressament quin és el contingut, sinó que tal tasca ha recaigut en el Tribunal Constitucional, que en la seva reiterada jurisprudència – a partir del recurs d'empara interposats per les parts considerant irregularitats processals – ha definit el contingut constitucionalment protegit.

Seguint amb aquesta línia interpretativa crec convenient començar estudiant el contingut mínim o essencial; el contingut nucli del nostre dret que configura la naturalesa bàsica del mateix. Però abans d'entrar en matèria, crec convenient explicar “com” o “quina norma” hem de tenir sempre en compte quan ens referim a l'estudi del contingut mínim.

Ha estat el TC qui en la seva jurisprudència ha fixat el contingut del dret a la presumpció d'innocència i ho va fer en els seus inicis, concretament a l'auto 84/1981 de 22 juliol (FJ 3r)⁴⁷ on diu que el dret fonamental comporta que:

- a) Ningú pugui ser tractat com a culpable, fins que no hi hagi una sentència que així ho determini.
- b) Carga probatòria per trencar amb la presumpció correspon a aquell que acusa, perquè el titular del dret és innocent des del primer moment⁴⁸.
- c) La valoració de la prova sols pertoca a l'òrgan judicial competent.

Aquest auto és el punt de partida pel qual el TC comença a fixar el contingut del dret i en conseqüència el limita. Limitar un dret fonamental no és una tasca errònia, sinó tot el contrari, els drets s'han de limitar, doncs no són absoluts, perquè si no ens trobaríem en un camp on es sobreposarien entre ells i esdevindrien conflictes de drets difícils de solucionar. Pe tant, el constitucional limita el dret fonamental, però aquesta limitació s'ha de interpretar d'acord amb criteris restrictius i en el sentit més favorable als altres drets,

⁴⁷ ATC, de 22 de juliol de 1981; n° de recurs d'empara: 147/1980.

⁴⁸ JAÉN VALLEJO, M.: ob cit (pp. 23-28)

doncs no hem de entendre la limitació com una cosa negativa, perquè els drets concorren en un mateix Ordenament Jurídic i això no ha de suposar l'exclusió entre ells⁴⁹.

Dels dos tipus de limitació que existeixen aquesta seria extrínseca, perquè deriva de la pròpia constitució. Quan el TC diu que la “*valoració de la prova ha de recaure en el tribunal competent*” està admeten el que diu l'art. 117.3 de la CE, doncs si arriba a mans del TC la vulneració d'un dret fonamental (com la presumpció d'innocència), aquest tribunal no pot entrar a valorar la prova, sinó que simplement es limitarà a atorgar o no l'empara a partir del control constitucional corresponent. La pràctica de la prova i la valoració correspon a la via jurisdiccional prèvia⁵⁰.

3.1 L'element central del contingut: la prova.

“*Asimismo todos tienen derecho [...] a la presunción de inocencia*”
Constitucionalment l'enunciat és molt breu. Els dos mots essencials a entendre són les “*presumpció*” i “*innocència*”. Estem davant d'una presumpció, i en el món del dret aquestes sols poden ser destruïdes a partir de proves que acreditin el contrari. Per aquest motiu l'element central del contingut és la prova que ha d'estar sotmesa a uns imperatius processals.

He buscat en el DIEC (Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans) i defineix com a “innocència” aquella condició d'innocent i “innocent” com aquell exempt de culpa. Per altre costat, tenim el mot “presumpció” que és una deducció feta pel jutge o per la llei de l'existència d'un fet o d'una circumstància desconeguts a partir de la certesa o veritat d'un de conegut. Jurídicament, tal i com he dit anteriorment, és una presumpció *iuris tantum* i és en aquest punt a on ens hem d'aturar.

Al tractar-se d'aquest tipus de presumpció és necessària una prova que pugui destruir-la si es vol demostrar la culpabilitat, i per tant aquesta és un dels elements essencials que formen part del contingut del dret a la presumpció d'innocència. A tall d'exemple, voldria fer referència a una notícia que va sortir publicada al diari Europa-press el passat 28 de febrer de 2015, on explica que el Jutjat de Córdoba absol a un jove acusat de cometre un robatori amb força contra una dona gran per falta de proves, i el

⁴⁹ BALAGUER CALLEJÓN, F (coord.); CÁMARA VILLAR, G; et al.: ob cit (299 p.)

⁵⁰ BALAGUER CALLEJÓN, F (coord.); CÁMARA VILLAR, G; et al.: ob cit (pp.64-67).

tribunal ho fonamenta al·legant que “*no hi ha prova suficient*” per imputar l’autoria al noi ⁵¹. Aquest cas posa de manifest la importància que té la prova per destruir aquesta presumpció que estudio.

3.2 Activitat probatòria de càrrec.

És l’acció de practicar la prova. No es poden practicar impressions que poden esdevenir al llarg del judici, com tampoc la ratificació en una denuncia o querella comporta que l’activitat probatòria s’ha efectuat, sinó que s’ha de convertir l’acusació en veritat.

El Tribunal Constitucional, considera que aquesta activitat ha de ser mínima, que no és el mateix a què no es produeixi. L’activitat probatòria no comporta que s’hagin de practicar una infinitat de proves, sinó que aquestes siguin suficients per destruir la presumpció, doncs pot ser que amb una prova ja practicada el jutge pugui determinar la culpabilitat. No confondre la quantitat amb la qualitat ⁵².

He de dir també que de conformitat amb el TC l’activitat probatòria respon al límit dels drets fonamentals, doncs la Sala de lo Penal (secció 1ª) a la STC 2/2012, de 2 de gener⁵³ diu ell mateix (el TC) no pot interferir en l’activitat probatòria, doncs aquesta tasca recau als jutges i magistrats pertinents al poder judicial tal i com disposar l’art. 117.3 de la constitució.

A més, la Sala de lo Penal (secció 1ª) del TS en la seva Sentència 99/2012 de 27 de febrer ⁵⁴, recorda que el contingut constitucional al dret a la presumpció d’innocència comporta que resultat l’activitat probatòria ha de tenir el seu fonament en que el jutge ha d’arribar a la certesa a partir de dades objectives, i no per mers coneixements subjectius. Però, aquesta objectivitat requereix d’algun element especial? Sí, i és que el TC diu que ha d’estar fonamentada a partir de l’estreta vinculació amb l’activitat probatòria a partir de la coherència lògica, doncs la objectivitat no exigeix que acabi només amb conclusions incontestables que poden no tenir relació amb l’activitat probatòria.

⁵¹ EUROPA PRESS [en línia]. Disponible a Internet: <http://www.diariocordoba.com/noticias/cordobalocal/absuelto-falta-pruebas-joven-estaba-acusado-robar-violencia-anciana_943814.html>

⁵² JAÉN VALLEJO, M.: ob cit (pp. 24-25).

⁵³ STC, de 2 de gener de 2012; nº de recurs d’empara: 762/2011; (RJ 2012/3372).

⁵⁴ STS, de 27 de febrer de 2012; nº recurs de cassació: 762/2011; (RJ 2012/3372)

Un altres aspecte a tenir en compte en quan a l'activitat probatòria és que el jutge ha de valorar la prova com un tot (en la totalitat), interrelacionant-les. A més, en l'àmbit penal, aquesta activitat s'ha de realitzar sobre l'escenari d'aquell delictes que al·lega l'acusació, doncs el TC en alguna ocasió ha atorgat l'empara a la presumpció d'innocència perquè un jutge (en la via jurisdiccional prèvia) va condemnar al processat per un delictes de robatori, quan l'acusació acusava per un delictes de furt. També afegir que, la negligència o la fortuïtat dels fets però que fan a algú responsable no fan “la vista grossa” i mantenen la presumpció d'innocència com si d'una excepció jurídica es tractés, sinó al contrari, sempre hi quan els fets hagin quedat degudament provats. La valoració de sí és o no un cas d'imprudència pertany exclusivament al jutge. De fet, aquesta norma ja la va dictar el Tribunal Constitucional (Sala Primera) a la Sentència 92/1987⁵⁵.

La prova de càrrec que desenvolupem en el sí de l'activitat probatòria ha de ser capaç de destruir la presumpció d'innocència. El TC en la Sentència 101/1985⁵⁶ ha donat tres notes característiques a aquest tipus de prova:

- a) Mínima: ha de ser suficient per convèncer al jutge.
- b) S'ha de desenvolupar sota les garanties processals, això és que ha de ser legal i s'ha de practicar en el judici oral. De fet això ja ho determina l'art. 741 de la LECr.
- c) D'aquest tipus de prova es dedueix raonablement la culpabilitat o no de l'acusat (art. 741 LECr)⁵⁷.

Cercant jurisprudència, vaig trobar una sentència on el TC atorga l'empara al recurrent perquè es vulneren d'una forma clara aquestes tres notes. És el cas de la STC 148/1996 de 25 de setembre de 1996⁵⁸ on es castiga a la recurrent sols en base a la prova del reconeixent en roda (que com veurem en el següent apartat no és vàlida per destruir la presumpció d'innocència), i per tant ja no hi trobem la característica a), també amb l'afegit que en el judici oral no es va practicar la prova relacionada amb el delictes que se li imputava a aquesta persona (característica b), com tampoc es va suspendre el judici oral davant la incompareixença de dos testimonis que eren necessaris. El resultat va ser que

⁵⁵ STC, de 3 de juny de 1987; n° de recurs d'empara: 395/1986; (RTC 1987/92).

⁵⁶ STC, de 4 de març de 1985; n° de recurs d'empara: 85/1982; (RTC 1985/101).

⁵⁷ OVEJERO PUENTE A.: ob cit (pp. 130-151).

⁵⁸ STC, de 25 de setembre de 1996; n° de recurs d'empara: 3989/1994; (RTC 1996/148).

el jutge va condemnar en base a un prova (element bàsic del contingut de la nostra presumpció) que no era “mínima” i a més d’altres irregularitat processals.

Per altre costat, una recent sentència del Tribunal Constitucional (STC 21/2015, de 16 de febrer⁵⁹) ens fa adonar que un possible defecte de forma pot fer destruir la presumpció d’innocència. Es tracta d’un cas on en una infracció de trànsit, l’administració pública engega un procediment administratiu sancionador contra el titular d’un vehicle qui va estacionar el cotxe excedint del temps reglamentari. A la conductora (per cert, advocada) se li va notificar que omplís el formulari per tal que identifiqués qui conduïa el vehicle i ella ho va fer però sense posar el numero de permís de conduir. Fet desencadenant aquest, perquè li imposin a la sanció a ella com a propietària, ja que amb anterioritat l’administració va advertir a la senyora que havia d’omplir tots els apartats del documents d’acord amb la legislació vigent i que en cas de no fer-ho se li atribuiria a ella la responsabilitat. Ella al·lega la vulneració del dret a la presumpció d’innocència (entre d’altres), però l’alt tribunal considera (FJ. 7è) no atorga l’empara a la recurrent manifestant que la titularitat del vehicle i l’incompliment imprecís de les dades del conductor són elements suficients de la prova de càrrec per destruir la presumpció d’innocència.

Per aquest motiu, val més ser curosos en els avisos que pot fer l’administració pública, ja que un possible defecte de forma no intencionat pot portar al titular/propietari del vehicle a respondre econòmicament. A continuació veurem que no totes les proves de carrega ens serveixen per destruir la presumpció d’innocència, doncs n’hi haurà algunes que no seran suficients.

3.3 Mitjans probatoris per destruir la presumpció d’innocència.

El Ple del TC, en la seva Sentència 76/1990⁶⁰, partint d’aquest punt, concreta que estem davant d’una presumpció *iuris tantum*, és a dir, que admet prova en contra. El titular d’aquest dret té el benefici d’aquesta presumpció i és per això que el TC, alhora d’abordar el seu concepte, deix ben clar que la pràctica de la prova és un dels elements clau de la

⁵⁹ STC, de 16 de febrer de 2015; n° de recurs d’empara: 716/2013; (JUR 2015/86442).

⁶⁰ STC, 26 d’abril de 1990; n° de recursos d’empara: 695/1989, 889/1988, 1960/1988; (RTC 1990/76) .

seva definició. Però, a qui pertany aquest càrrega de la prova? Quin moment processal és l'oportú per invocar-la?

Ha estat el Tribunal Constitucional qui ha través de la seva reiterada jurisprudència, ha assentat les bases per respondre a aquestes preguntes i moltes més. La resposta ens la dona la citada sentència que diu, per un costat, que la càrrega de la prova correspon exclusivament a aquell qui acusa. La STC 105/1988 al fonament jurídic 3r⁶¹ així ho determina quan diu: “[...] correspon a aquells [...] qui assumeixen la condició de part acusadora”. Això vol dir que l’acusat no se li pot atribuir cap obligació a demostrar la seva innocència, perquè ell ja és innocent i de fet la mateixa constitució reconeix el dret a no declarar contra sí mateix.

Per altre costat, el moment processal per tal de destruir la presumpció d’innocència es situa dins la fase del judici oral, sota els principis processals de la immediació, contradicció i publicitat⁶². Per tant, això vol dir que els únics mecanismes vàlids que poden desvirtuar la nostra garantia són els al·legats dins la sala. Això també ho reconeix la STC 31/1981 ⁶³ (Sala Primera).

3.3.1 Mecanismes insuficients.

L’alt tribunal, però, també s’ha referit a aquelles proves que malgrat ser al·legades en el dia del judici no son suficients per destruir-la el dia del judici ⁶⁴.

A) La prova il·lícita.

Aquesta primera circumstància és lògica. Anteriorment hem vist que la prova s’ha de sotmetre a uns requisits estrictes i de fet, en el nostre Ordenament Jurídic, no s’admet mai una prova que sigui o s’hagi aconseguit per mitjans il·lícits, ja que es considera nul·la. Un exemple d’aquest cas el trobem en la STC 66/2009 ⁶⁵. En definitiva, podem concretar que la relació entre la presumpció d’innocència i el sistema probatori és evident, perquè aquella es vulnera quan no s’usen els mitjans de prova legals.

⁶¹ STC, de 8 de juny de 1988; n° de recursos d’empara: 222/1987, 269/1985, 1035/1985, 1059/1985, 1077/1985; (RTC 1988/105).

⁶² OVEJERO PUENTE A.: ob cit (pp. 92-96).

⁶³ STC, de 28 de juliol de 1981; n° de recurs d’empara: 113/1980; (RTC 1981/3).

⁶⁴ PICÓ JUNOY, J.: ob cit (pp. 193 i ss.)

⁶⁵ STC, de 9 de març de 2009; n° de recurs d’empara: 7510/2006; (RTC 2009/66).

A sensu contrari, la STS 99/2012 de 27 de febrer⁶⁶ el fonament de dret primer apartat segona diu que el contingut del dret a la presumpció d'innocència comporta que els mitjans de prova siguin vàlids i debat es sotmeti als principis de immediació i publicitat. Doncs la prova no només ha de ser legal, sinó que també ho han de ser els mitjans utilitzats.

B) La prova de roda de reconeixement (art. 369 LECr)

El perquè d'aquesta insuficiència ve donada per la necessitat d'una prova que demostrï si aquella persona no continua sent innocent, mentre que la identificació d'aquella persona no és suficient, doncs no seria una prova mínima; en tot cas, necessitem d'altres proves que acompanyessin aquesta. Seria el cas anterior, al que m'he referit abans a la STC 148/1996⁶⁷.

C) L'atestat Policial.

L'atestat policial és una comunicació o declaració, és a dir, la seva naturalesa seria equiparable al d'una denúncia, tal i com disposa l'art. 297 de la LECr. No té eficàcia probatòria, a menys que el dia que es celebri el judici oral entrin a testificar en qualitat de testimonis els policies que van redactar aquest atestat. Per tant, si volem destruir la presumpció d'innocència en el referit cas necessitem aquest afegit, i és per això que, perquè tingui valor de prova, s'han d'observar les garanties processals corresponents.

Però a aquesta regla general presenta una excepció. És cert que l'atestat per si sol és insuficient, però una pericial no, i de fet el famós “test d'alcoholèmia” és considerat com una pericial, malgrat estigui incorporat en l'atestat. Per tant aquest sí que podríem considerar-lo suficient quan el test hagi estat provat en el procediment penal més existeixi la declaració dels policies que van firmar l'atestat i s'hagi informat al conductor que es sotmet a la prova, per part dels agents, de la possibilitat de fer-se un anàlisi de sang⁶⁸.

⁶⁶ STS, de 27 de febrer de 2012; n° de recurs de cassació: 762/2011; (RJ 2012/3372).

⁶⁷ STC, de 25 de setembre de 1996; n° de recurs d'empara: 3989/1994; (RTC 1996/148).

⁶⁸ JAÉN VALLEJO, M.: ob cit (pp. 45-52)

D) Les diligències d'instrucció.

Dins del procediment penal, en aquesta fase és on es procedeix a la investigació dels fets i de la persona imputada per tal de saber si són o no delictius, i si es poden imputar definitivament a aquell individu. Aquesta fase acaba amb un auto que pot ser de sobreseïment (total o parcial) o d'apertura del judici oral, i no amb una sentència. No obstant, aquesta seria la regla general, però en casos excepcionals sí que podrien arribar a destruir a la presumpció d'innocència ⁶⁹.

Un exemple d'això el trobem en la STC 78/2013 de 8 d'abril⁷⁰, on el TC reconeix que les declaracions sumariales de la víctima sí que són suficients per trencar amb la presumpció d'innocència, a més que en aquest cas es tracta d'una declaració raonable amb una incriminació directe a l'acusat, per lo que no pot prosperar la petició del Ministeri Fiscal al·legant que és una declaració contradictòria amb la que es llegeix el dia del judici oral (fonament jurídic segon). Entenc jo que sí fos tal i com diu el Fiscal i realment la declaració fos contradictòria, aquest tipus de prova, ja no podria atacar la presumpció d'innocència, doncs no seria suficient.

3.3.2 Mecanismes suficients

La jurisprudència del Tribunal Constitucional s'ha referit a aquells mitjans que són capaçs de destruir la presumpció que estic estudiant. Serien el següents casos:

A) La declaració de l'imputat.

Quan la persona imputada (en fase d'instrucció) declara i/o confessa els fets és suficient per destruir la presumpció. No obstant, la solució no acaba aquí, sinó que el jutge decisor (fase del judici oral) comprovarà i ratificarà les declaracions fetes durant la fase d'instrucció. Si es dona el cas, que són varis acusats i no tots presten conformitat o declaren, el judici continuarà per aquests i no pels altres (art. 697 LECr).

M'agradaria apuntar a la STC 66/2009 de 9 de març ⁷¹ (Sala Segona) que en el fonament jurídic setè fa aquesta relació: "*admitimos la validez constitucional de la*

⁶⁹ PICÓ JUNOY J.: ob cit (pp. 193 i ss.)

⁷⁰ STC, de 8 d'abril de 2013; n° de recurs d'empara: 6915/2011; (RTC 2013/78).

⁷¹ STC, de 9 de març de 2009; n° de recurs d'empara: 7510/2006; (RTC 2009/66).

condena basada en declaraciones de los coimputados siempre que se dé una mínima corroboración externa expresada en la resolución, sin que sea exigible una corroboración plena”.

B) Les proves preconstituïdes.

Aquest tipus de proves són aquelles que no poden ser practicades el dia del judici per causes que ho fan impossible. Però perquè aquesta sigui suficient o mínima ha de reunir un requisits que ha anat descrivint el TC, són:

- a) A la fase d'instrucció ha d'haver participat un jutge.
- b) El dia del judici oral s'hauran de reproduir (malgrat no es poden practicar).
- c) Que s'hagi reconegut el principi de contradicció, on la part acusada hagi pogut manifestar el que cregués oportú.

Com he dit uns paràgraf abans el test d'alcoholèmia la podem classificar com una prova preconstituïda i el TC declara que es tracta d'una prova pericial, i seria suficient d'acord amb el que he explicat anteriorment⁷².

C) Els testimonis de referència.

Aquests testimonis no són directes, és a dir, ells no han pogut apreciar a través dels seus ulls el fet delictiu, sinó que reben la informació per part d'una tercera persona. És per aquest motiu que la seva declaració pot estar en ocasions en entredit, però es tindrà en compte quan no es pugui de cap manera prendre declaració testifical al testimoni directe. Amb aquest sentit la STC 215/2009 al fonament jurídic tercer ⁷³ quan diu: “(...) *tenint en compte que sols consten testimonis de referència en quan a acusació i no consta testimoni incriminatori (...) procedeix a dictar-se Sentència absolutòria, al no haver sigut desvirtuada la presumpció d'innocència*”

⁷² PICÓ JUNOY, J.: ob cit (198 p.)

⁷³ STC, de 30 de novembre de 2009; nº de recurs de d'empara: 1136/2006; (RTC 2009/215).

D) La prova d'indícis.

Aquesta prova no és directe, sinó que es basa en uns indicis que indiquen la possibilitat d'existència d'un fet delictiu a partir d'un nexa causal, que així ho determini. És compatible aquest tipus de prova amb la presumpció d'innocència, perquè no és impeditiu que la convicció del jutge pugui estar forjada a partir d'una prova indiciària, tot i que estem davant d'una situació delicada perquè el jutge condemna a partir de proves que no són directes.

Per aquest motiu el tribunal alhora de condemnar o dictar sentència ha de determinar si verdaderament aquesta prova d'indícis és una prova de càrrec, i per això el jutge haurà de fer constar en la resolució la motivació expressa que els criteris que l'han portat a deduir la condemna. No és aquesta mesura una regla excepcional, sinó que tindria cabuda dins de l'art. 120.3 de la CE quan aquest precepte diu que les resolucions judicials han de ser motivades⁷⁴.

De totes maneres, no seria suficient aquesta per si sola, sinó que el tribunal constitucional diu que si es compleixen una sèrie de requisits la prova indiciària pot arribar a destruir la presumpció d'innocència. La STC 175/2012, de 15 d'octubre ⁷⁵ en el fonament jurídic quart ofereix els requisits pertinents:

- a) Els fets o indicis han d'estar plenament provats.
- b) Els fets constitutius de delictes han de derivar d'aquests indicis provats.
- c) El tribunal exterioritzi els fets acreditats.
- d) Que expliqui a partir d'un raonament lògic els fets base i els fets conseqüència.
- e) Que aquest raonament estigui realitzat sota la regla de la sana crítica.

El Tribunal Constitucional en la mateixa Sentència continua dient que el dret a la presumpció d'innocència quedarà vulnerat (quan estem davant de prova d'indícis) quan el raonament efectuat pel jutge és il·lògic.

⁷⁴ JAÉN VALLEJO, M.: ob cit (pp. 53-60)

⁷⁵ STC, de 15 d'octubre de 2012; nº de recurs d'ampar: 2675/2009; (RTC 2012/175).

En aquest mateix sentit es pronuncia la STC 146/2014, de 22 de setembre al fonament jurídic tercer ⁷⁶ (Sala primera) on fa la mateixa descripció de requisits que s'han de tenir en compte en la valoració de la prova indiciària, tal i com feia l'anterior Sentència, però donant-los nom, com a: “*Control de raonabilitat i solidesa de la inferència*”, i el TC continua dient que aquest control es pot efectuar des de la vessant de la lògica o de la cohesió, com de la suficiència i qualitat que els tribunals fan en base al principi de immediació.

També cal apuntar que aquests indicis no poden ser desacreditats per contraindicis o per indicis i presumpcions contra reu, tal i com explica la STC 2/2015, de 19 de gener ⁷⁷ (Sala segona).

4. La Presumpció d'Innocència en el marc de la Unió Europea.

Des d'un punt de vista extern, la presumpció d'innocència ha estat concebuda com un dret humà i com bé sabem el reconeixement general d'aquests tipus de drets arriba després de la II Guerra Mundial⁷⁸. En trobem un exemple a l'art 6.2 de la Conveni Europeu de Drets humans regula aquesta garantia processal de la següent manera: “*Tota persona acusada d'una infracció es presumeix innocent fins que la seva culpabilitat hagi estat legalment declarada*”.

A l'apartat de II.A.4 d'aquest treball hem vist un seguit de Tractats Internacionals que regulen la presumpció d'innocència, però ara, de manera especial, crec convenient posar l'accent en la regulació d'aquesta garantia constitucional en el marc de la UE.

Des de l'any 1986, el nostre país forma part de la Unió Europea i aquesta, en les seves normes fonamentals, té en compte la regulació del dret a la presumpció d'innocència. Per aquest motiu crec oportú referir-me a quin és l'escenari que es respira a Europa en relació a aquest dret fonamental.

En primer lloc trobem la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea on a l'art 48 (títol VI)⁷⁹ regula, junt amb els drets a la defensa, la presumpció d'innocència. El

⁷⁶ STC, de 22 de setembre de 2014; n° de recurs d'empara: 3794/2012; (RTC 2014/146).

⁷⁷ STC, de 19 de gener de 2015; n° de recurs d'empara: 5865/2013; (RTC 2015/2).

⁷⁸ PICÓ JUNOY J.: ob cit (pp. 29 i ss.).

⁷⁹ MANGAS MARTÍN, A.: “*Tratado de la Unión Europea, Tratado de Funcionamiento y otros actos básicos de la Unión Europea*”. Ed: 16, Edit: Tecnos, Madrid, 2012.

precepte diu així: “*Tot acusat es presumeix innocent mentre la seva culpabilitat no hagi estat declarada legalment*”. Aquest dret, com a tal, serà respectat per la Unió Europea per imperatiu de l’art. 6 del Tractat de la Unió Europea (TUE).

No obstant, malgrat aquesta regulació en dret europeu, l’any 2006 la Comissió Europea va engegar la redacció del “*Llibre verd sobre la presumpció d’innocència*” amb la voluntat d’esbrinar, a partir de preguntes, si tots els estats membres de la UE tenen la mateixa concepció sobre el dret a la presumpció d’innocència. Aquests van respondre i experts independents van detectar que en els procediments penals iniciats contra persones no nacionals o no residents hi predominava més el principi de culpabilitat, que no el pas el d’innocència⁸⁰.

En aquest instant podem concloure que la situació és delicada, perquè això dona entreveure que no tots els Estats Membres de la UE entenen de igual manera el significat del dret a la presumpció d’innocència i no l’apliquen correctament. Amb aquesta voluntat la UE vol frenar aquesta situació i buscar una norma homogeneïtzadora (una Directiva) entre els Estats Membres que vetlli per un compliment uniforme del dret a la Presumpció d’innocència

4.1 La Proposta de Directiva del Parlament Europeu i del Consell per la que es reforcen certs aspectes de la presumpció d’innocència i el dret a ser present al propi judici en els processos penals.

El llibre verd al que acabo de fer referència, crec que és el punt de partida d’aquesta proposta de Directiva europea que a dia d’avui està en tràmits d’aprovació. El text s’estructura en un total de 15 articles agrupats sota quatre capítols.

De l’exposició de motius de la Directiva s’extreu la voluntat de la Unió Europea de regular un judici just, però la mateixa Comissió és conscient que per arribar-hi és necessari que els drets processals (com és la presumpció d’innocència) estiguin plenament reconeguts, ja que són manifestacions d’aquest procediment just. S’han aprovat altres directives relacionades amb garanties processals, però no n’hi ha cap que tracti sobre la presumpció d’innocència.

⁸⁰ EUR-LEX; [en línia]. Text Disponible a Internet: <http://eur-lex.europa.eu/legal_content/ES/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174>

Es tracta d'una directiva de mínims (apartat 17 de l'exposició de motius), però amb ella volen reforçar els drets processals d'aquelles persones que són sospitoses o acusats en un procés penal en el marc de la Unió Europea, com també d'aquelles persones que són objecte d'aquells processos que instrueix la fiscalia Europea, i per tant l'aplicarem des de la primera fase del procediment (això és inclús abans que se li notifiqui a aquesta persona que és sospitosa o que està acusada). A més, la Directiva té intenció de reforçar els vincles de confiança entre els Estats Membres en relació al sistema de justícia penal.

El fonament jurídic pel qual es decideix regular aquesta matèria el trobem a l'art. 82.2 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea el qual atorga la capacitat al Parlament Europeu i al Consell per a que puguin dictar normes mínimes a través de Directives. Entre aquestes normes hi tenim a l'apartat b) del precepte "*Els drets de les persones durant el procediment penal*". És en aquest espai on hi té cabuda la present proposta de Directiva.

La Directiva no només recull el dret a la presumpció d'innocència, sinó d'altres com: el dret a no ser presentat com a culpable per les autoritats públiques abans de què hi hagi sentència ferma; dret a guardar silenci; el benefici del dubte sobre l'acusat, etc.

4.2 Aspectes Jurídics que recull de la Directiva

En aquest punt voldria destacar aquelles qüestions jurídiques que regula la proposta de Directiva i que considero rellevants. Abans però, vull dir que l'anàlisi que faig en aquest apartat es refereix estrictament a les disposicions del text que es proposa, doncs no he trobat cap manual o article doctrinal relacionat.

En primer lloc, la directiva, com a tal, s'aplica a les persones físiques que estan sent enjudiciades i deixarà de tenir efectes quan existeixi una sentència ferma que determini la culpabilitat d'acord amb la llei. A més, imposa la obligació als estats de que no poden presentar i hauran de vetllar perquè els acusats no siguin presentats com a culpables, i també que en cas de que hi hagi dubtes sobre la seva culpabilitat hauran de vetllar per la absolució de l'acusat.

En segon lloc, en relació a la carrega de la prova, l'art. 5.1 de la proposta de Directiva diu que generalment recau sobre l'acusació, però admet l'excepció de que es

pugui traslladar a l'acusat, sempre hi quan aquesta situació estigui degudament justificada.

A continuació, i en tercer lloc, els articles 6 i 7 de la Directiva reconeixen els drets a no autoinculpar-se i a no cooperar; i el dret a guardar silenci, respectivament. Estan regulats dins d'aquesta proposta perquè són manifestacions que deriven del dret a la presumpció d'innocència. Una altre qüestió rellevant, és que la proposta de directiva inclou la clàusula de no regressió (art. 12), és a dir, que s'estableix la prohibició de fer interpretacions als preceptes de la directiva en un sentit limitador, o sigui, que limiti els drets de l'acusat, a la vegada que aquestes interpretacions siguin contraries a la Carta Fonamental de drets de la Unió Europea i altres tractats internacionals.

Per últim, cal destacar que la Directiva (art. 10) ofereix la possibilitat al acusat o sospitós de recórrer a través de recurs la vulneració dels drets que reconeix la Directiva, i els Estats Membres hi hauran de fer cas.

Verdaderament vull tenir molt en compte aquesta proposta de Directiva Europea. He trobat molt interessant la seva intenció de incloure-la dins del mapa jurídic europeu. Com he apuntat, es tracta d'una norma de mínims, però no per això és menyspreable, de fet considero important la seva aparició, doncs mostra una clara voluntat a reforçar el dret a la presumpció d'innocència, i això es tradueix a què es reconeix que hi ha mancances en alguns dels seus aspectes. No obstant, veurem com acaba i si realment esdevé una realitat, però de moment la proposta existeix i està sobre la taula sotmesa a debat parlamentari i a l'ordre del dia, doncs algunes ONG's ja han manifestat que es presentin més esmenes a la proposta de Directiva i que el model proposat que hi ha ara es reforci encara més⁸¹.

⁸¹ Proposta directiva [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.liberties.eu/es/news/propuesta-directiva-presuncion-de-inocencia>>

III. LA PRESUMPCIÓ D'INNOCÈNCIA I ELS JUDICIS PARAL·LELS.

Després de veure quins són els elements estructurals bàsics del dret a la presumpció d'innocència, sota aquest tercer apartat del meu treball començo a estudiar i explicar la relació entre la garantia constitucional i uns dels fenòmens que pot vulnerar-la: Els Judicis Paral·lels.

No es tracta d'un element nou, és a dir, els judicis paral·lels com a tals, són coneguts pels juristes i també pels professionals de la informació. Es donen als platós de televisió, programes informatius o la premsa i poden influir en l'opinió pública, sentenciant (de forma paral·lela) culpabilitats i responsabilitats sobre una persona (pre-condemna), portant-nos al camp del populisme mediàtic. Tal i com diu Gabriela Bravo (fiscal membre del CGPJ i portaveu): *“no podem oblidar que els mitjans de comunicació (...) són un poder amb capacitat d'imposar conductes socials, culturals, econòmiques i inclús jurídiques al espectador o oient. Actuen com intermediaris entre els fets que tenen una dimensió pública i els ciutadans”*⁸². Això ho fan gràcies a la llibertat d'informació que els reconeix la constitució (art. 20.1 d).

En aquest sentit, queda clar que la relació entre l'Administració de justícia i els mitjans de comunicació pot ser delicada, ja que en algunes ocasions, i de la mà dels judicis paral·lels, l'empresa periodística pot donar un pas més enllà i actuar com si fos un tribunal sense observar les degudes garanties, portant a un individu a la condemna social. Per aquest motiu, en aquest apartat, em dedicaré a esbrinar quin és el seu concepte, els seus elements i la seva relació amb el dret a la informació. Més endavant analitzaré, a partir de la jurisprudència del constitucional, l'equilibri i la ponderació necessària de diversos drets constitucionals amb la finalitat de què els radis de cada un d'ells no es sobreposin sobre l'altre i en conseqüència esdevinguin conflictes de drets.

1. Els Judicis Paral·lels: concepte i requisits.

Una bona definició del què són els judicis paral·lels ens la dona Eduardo Espín Templado qui els defineix de la següent manera: *“aquell conjunt d'informacions aparegudes al llarg d'un període de temps als mitjans de comunicació, sobre un assumpte*

⁸²BRAVO, G.: *“Ponencia magistral derecho a la información y el populismo mediatico”* a Ovejero Puente, A (coord): *“La presunción de inocencia y los juicios paralelos”*. Editorial: La Ley, Madrid, 2012; (pp.39-61).

sub iudice a través dels quals s'efectua per aquests mitjans, davant de l'opinió pública, una valoració legal i ètica del comportament de les persones implicades per fets sotmesos a investigació judicial"⁸³. D'aquesta manera els mitjans de comunicació exerceixen els papers de jutge, fiscal i advocat depenent de cada cas, i a mesura que es va allargant la investigació, el judici paral·lel també ho fa.

Per tant, en base aquesta definició podem destacar tres coses:

- a) Els judicis paral·lels són origen de les valoracions que fan els particulars (no els poders públics) sobre un fet sotmès a enjudiciament.
- b) Es realitza una "valoració social" que pot arribar afectar a la imparcialitat dels jutges i sobretot a la del tribunal jurat.
- c) Al marge del procediment, s'avança la resolució del cas atribuïnt culpes i responsabilitats.

Aquests són els trets que denoten quan existeix un judici paral·lel. Tal i com diu Latorre el judici paral·lel es presenta quan l'activitat del professional de la informació no dona la informació de forma diligent, sinó que exerceix de forma il·legítima el periodisme on pretén alterar la sensibilitat social mitjançant una intervenció manipuladora; avançar judicis de culpabilitat sobre uns subjectes en concret.

Seguint amb aquest concepte, crec convenient distingir que el periodisme d'investigació de fets delictius (periodisme de denúncia) que més tard acaben en mans dels tribunals no són judicis paral·lels, i en conseqüència no poden afectar de cap manera el dret a la presumpció d'innocència. Tot i que més endavant explico això, sols voldria avançar el següent, i és que el problema dels judicis paral·lels entra en coalició amb drets de la personalitat (com el dret al honor, intimitat i pròpia imatge i presumpció d'innocència) d'aquells subjectes que estan sotmesos a investigació judicial.

Amb tot, hem de dir que la justícia emana del poble (art. 117 de la CE) i no dels mitjans de comunicació, doncs un plató de televisió o una columna d'un diari no són els

⁸³ JUANES PECES, Á.: "*Los juicios paralelos*". Edit: Aranzadi, Pamplona, 1999, nº 378. [en línia].

Disponible a Internet:

<http://aranzadi.aranzadigital.es/maf/app/document?docguid=I82289590c73a11db8f5d010000000000&sruid=i0ad6007a0000014d5117e10d6dd43717&src=withinResuts&spos=4&epos=4&displayid=&publicacion=&clasificacionMagazines=&fechacomun=&numeropub-tiponum=#>>

escenaris adequats per procedir a un enjudiciament, ja que en aquest espai no s'observen les garanties processals que sí tenen cabuda en el marc del procediment judicialment establert. En aquest sentit podem apuntar al que deia Antonio Garapón en relació això últim: *“la igualtat d'armes processals no existeix als mitjans”*, perquè s'atorga preferència a aquell que explica la millor versió i que ho fa de la millor manera⁸⁴.

Aquesta última consideració l'hem de tenir en molt en compte com un dels elements part del judici paral·lel. Des del meu entendre, en un moment determinat pel que passa una societat (imaginem la crisi econòmica actual), no queda bé que en un mitjà de comunicació o article periodístic justifiqui la tasca d'un polític o empresari que està sent investigat per delictes econòmics. Per tant, d'acord amb el que diu Garapón, la millor versió serà aquella que sigui contrària a la que pugui fer la defensa d'aquesta persona que està sent investigada, conduint al públic a què escolti la declaració que vol sentir, que en algunes ocasions no és la que hauria de ser, portant-nos d'aquesta manera al camp de l'espectacle. S'ha de ser prudent, perquè en aquests casos es pot atacar greument la presumpció d'innocència i dur a aquell processat a la condemna social, encara que finalment es dicti Sentència judicial absoluta.

2. Els límits del dret a la informació

Després de veure el concepte de judici paral·lel, ha quedat clar que no es tracta d'una institució que per si sola desprengui efectes positius en el món del Dret, sinó tot el contrari: són paral·lels precisament perquè es realitzen al marge del procediment legalment establert, on no s'observen totes les garanties del 24.2 de la constitució i on es poden sentenciar conclusions o opinions (quan encara no s'ha dictat sentència judicial) que poden perjudicar al subjecte imputat o processat. És per això, que no podem establir límits sobre aquesta figura, sinó que simplement no s'han d'admetre.

No obstant, no podem oblidar que l'element principal que regeix el judici paral·lel en els mitjans de comunicació és la *“informació”*, ja que sense ella no es podria donar

⁸⁴ ORENSE RUIZ, J.: *“Juicios paralelos espectáculo”*. Edit: Aranzadi, Pamplona, 2011, n° 818/2011. [en línia]. Disponible a Internet: <http://aranzadi.aranzadidigital.es/maf/app/document?docguid=I6fd6f000883b11e086b0010000000000&srguid=i0ad6007a0000014d5117e10d6dd43717&src=withinResuts&spos=2&epos=2&displayid=&publicacion=&clasificacionMagazines=&fechacomun=&numeropub-tiponum=> >

mai aquells. Així doncs, per conèixer si ens trobem davant d'un judici paral·lel o no haurem d'analitzar com és aquest tipus d'informació (tasca que recau sobre els tribunals).

Anteriorment – al principi d'aquesta tercera part – he citat l'art. 20 de la nostra Carta Magna que reconeix el dret fonamental a la informació, com també m'he referit a la ponderació de drets per tal que no es produeixin conflictes entre ells. En base aquesta qüestió, haurem d'utilitzar el principi de proporcionalitat que s'encarrega de trobar un punt d'equilibri per garantir Drets contraposats. La informació que poden oferir els mitjans de comunicació es pot trobar limitada en relació aquest principi de proporcionalitat, i en definitiva el que fem és limitar el dret fonamental, com per exemple en la fase d'instrucció penal, el dret a la informació està limitat per tal de garantir la bona marxa del procediment i de la investigació.

Ara bé, deixant de costat la basant estrictament processal on el dret a la informació es pot veure limitat, jurisprudencialment el Tribunal Constitucional, a la STC 104/2014, de 23 de juny⁸⁵ ha dictat que la informació ha de ser:

- a) Objectiva.
- b) Neutral.
- c) Veraç.

També autors s'han manifestat amb aquest sentit, com Eduardo de Porres que afegeix el requisit de la prudència⁸⁶.

Llavors, si un nota periodística compleix amb tots i cadascun d'aquests característiques que diu l'alt Tribunal no estarem davant d'un judici paral·lel, i en conseqüència no hi haurà vulneració a la presumpció d'innocència per part d'aquest fenomen. De fet, vull donar un exemple real de la consciència que tenen els periodistes d'això. En el programa de TV5 *“Un Tiempo Nuevo”* van portar com a convidada a la dona de l'ex-ministre de justícia a qui investiguen per un delictes de maltractaments. La periodista-presentadora ja va avançar, abans d'iniciar el programa, que *“Tenemos que ser muy cautelosos al tratar el tema”*. Quan vaig sentir aquesta frase ràpidament la vaig voler

⁸⁵ STC, de 23 de juny de 2014; n° de recurs d'empare: 6056/2012; (RTC 2014/104).

⁸⁶ DE PORRES ORTIZ DE URBINA, E.: *“Los juicios paralelos”*. Publicació: El Derecho, [en línia]. Disponible a Internet: <http://www.elderecho.com/penal/juicios-paralelos_11_481180004.html>

incloure en el meu treball perquè és una manifestació de que els mitjans de comunicació també són conscients de que si no es situen en el camp de la prudència pot ser que acabin proporcionat a l'opinió pública una informació que pot desdibuixar la imatge de l'imputat.

L'element neutral ens condueix a parlar de la teoria del "*Reportatge Neutral*". Neutral, segons el DIEC, es refereix a què no pren part, és a dir, que no és ni de l'un ni de l'altre. Jurídicament, el TC ha assentat els requisits per tal de determinar quan ens trobem davant d'aquesta doctrina. Sentències com 53/2006, de 27 de febrer⁸⁷ així ho han especificat establint els requisits dient que es respectarà la doctrina del Reportatge Neutral, quan:

- a) Els mitjans de comunicació es limiten a narrar la informació. També en el cas del periodisme d'investigació es requereix que es reproduïxi una cosa ja sigui coneguda, d'alguna manera. Doncs en el supòsit que resol la citada Sentència, el TC sentència que no es compleix el requisit del Reportatge neutral perquè va oferir com a notícia una informació que era desconeguda i la iniciativa d'això va ser del mitjà de comunicació.
- b) Les declaracions han de ser notícia i s'ha de conèixer qui les va fer.

És per això, que quan un mitjà de comunicació respecte aquests dos requisits no se li podran exigir responsabilitats, a més que la veracitat en aquests casos és objectiva (tal i com proclama el TC).

Per tant, queda clar que perquè es compleixi aquesta doctrina, el TC reclamarà la diligència d'aquell que informa. Si només el mitjà de comunicació es limita a donar una informació contrastada sí que estariem davant del "Reportatge neutral" i en conseqüència no hi haurà vulneració en aquest aspecte⁸⁸.

Ara bé, l'element més important és la veracitat. El Constitucional diu que la veracitat de la informació no és sinònim a la veracitat objectiva i incontestable dels fets, sinó que es refereix a la diligència cercar la informació certa, o contrastar la informació degudament. Per exemple, la Sentència 251/2011 de 30 març de l'Audiència Provincial

⁸⁷ v. STC 54/2004 de 15 d'abril; STC 76/2002, de 8 d'abril.

⁸⁸ DE PORRES ORTIZ DE URBINA, E.: ob cit.(pp. 4-5).

de Madrid⁸⁹ (secció 12^a), en el fonament de dret tercer explica, citant jurisprudència del constitucional, que la veracitat no va encaminada a una rigorosa i total exactitud del contingut de la informació, sinó a comprovar la veracitat mitjançant les oportunes investigacions pròpies d'un diligent professional i a no transmetre com a fets veraders rumors o altres afirmacions que els falta contrastació, doncs en aquests últims casos no s'atorga la protecció constitucional de l'art. 20.1 apartat d) CE.

Per tant, l'actuació dels mitjans de comunicació ha d'atendre als següents interessos⁹⁰:

- a) Informació certa.
- b) Eficàcia de la investigació.
- c) Garanties judicials.
- d) Drets de la personalitat.

Amb tot això, el que s'està fent és limitar un Dret Fonamental (el de la informació) per tal de preservar altres drets constitucionals. Buscar un punt d'equilibri és la tasca que regeix el principi de proporcionalitat dels diversos interessos, doncs per un costat el dret la informació ha de procurar que l'opinió pública estigui informada i el dret dels ciutadans a formar-se una opinió pública, i l'obligació al respecte del secret de sumari, celebració del judici a porta tancada i l'interès dels processats (respectant els drets a l'honor, la intimitat i a la pròpia imatge).

3. Dret a la informació i presumpció d'innocència.

Depenent de com es doni aquesta informació i si amb ella s'hi acompanyen judicis de valor, la presumpció d'innocència pot ser vulnerada. Sabem que un dels principis processals més importants que regeix un procediment judicial és el de publicitat i són els mitjans de comunicació els màxims exponents en garantir tal principi, però com dic jo actuar "*altaveu de la justícia*" no significa dir el que convingui o el que es vulgui, doncs

⁸⁹ SAPM, de 30 de març de 2011; n° de recurs: 702/2010; (AC: 2011/1986).

⁹⁰ TORRES DULCE, E.: "*Ponencia magistral libertad de expresión, derecho a la información y presunción de inocencia*" a Ovejero Puente, A (coord.): "*La presunción de inocencia y los juicios paralelos*" Edit.: La Ley, Madrid, 2012 (pp.241-258).

en alguns casos pot suposar un perill ocasionant danys a les parts o inclús podent influir en el jutge atacant la garantia de la imparcialitat.

Durant la investigació judicial mai es pot posar en qüestió la innocència d'una persona, i per aquest motiu que les declaracions públiques han de ser molt prudents (s'han de mesurar). De fet, inclús el nom del imputat en casos de "criminalitat quotidiana" s'hauria de mantenir en l'anonimat. El consell d'Europa així ho ha manifestat i a dit que sempre que s'informi sobre sospitosos, acusats o condemnats s'ha de respectar el dret a la protecció a la privacitat (art.8 de la Convenció), inclús quan aquesta persona ha complert condemna per tal de no perjudicar la reinserció social (que la nostra constitució reconeix al art. 25).

No obstant si es tracta d'un personatge públic sí que estaria permesa la identificació de la mateixa a través del seu nom⁹¹.

Hem vist que la informació ha de respondre al requisit de la veracitat i aquest criteri s'haurà de ponderar correctament en el cas de conflicte de drets, perquè no es produeixi un atac indiscriminat a la presumpció d'innocència (Sentència 28/2014, de 4 febrer provinent de l'Audiència Provincial de Sta. Cruz de Tenerife – secció 4ª – FJ 3r ⁹²).

4. L'imputat als mitjans de comunicació.

Darrerament sentim la paraula "imputat" de forma molt habitual. De fet, les nostres oïdes estan acostumades a sentir aquest terme el dia a dia. Els escàndols de corrupció política i econòmica (en primer terme) i delictes que repudien a la societat perpetrats per subjectes anònims (en segon terme) fan que els mitjans de comunicació, alhora d'informar, sobre aquests fets facin esment a la primera qualificació jurídica (imputat) que té una persona dins del procés judicial a la fase d'instrucció.

Exemples de notícies així que han tingut cabuda ens els mitjans de comunicació serien: la imputació de la cantant Isabel Pantoja per delictes econòmics; imputació de polítics com Jordi Pujol; banquers i empresaris com Rodrigo Rato; membres del clero per

⁹¹ TORRES DULCE, E.: "*Ponencia magistral libertad de expresión, derecho a la información y presunción de inocencia*" a Ovejero Puente, A (coord.): "*La presunción de inocencia y los juicios paralelos*" Edit.: La Ley, Madrid, 2012 (pp.241-258)

⁹² SAP, de 4 de febrer de 2014; nº de recurs: 506/2013; (JUR 2014/277009).

abusos sexuals; assassinats macabres, etc... Podríem agafar molts retalls de notícies que utilitzen el terme “imputat”, però ens hem pensat quines conseqüències té la imputació en l'esfera extraprocessal, o sigui, davant de l'opinió pública?

Per aquest motiu vull incloure en el meu treball un apartat dedicat al “imputat” en els judicis paral·lels. Aquesta figura jurídica pròpia del dret processal penal ha donat lloc a què l'empresa periodística donés un pas més enllà de la seva tasca i atribuís responsabilitats a aquestes persones que gaudeixen del Dret a la presumpció d'innocència.

Per tractar aquest tema vull prendre com a referent la ponència d'un periodista⁹³ qui amb esperit crític s'atreveix a oferir la seva opinió al respecte, posant els punts sobre les “i” en la tasca que poden fer alguns periodistes.

La fundació Fernando Pombo en les seves jornades de dret a la presumpció d'innocència i els judicis paral·lels, va tenir lloc una ponència magistral que tractava sobre aquesta qüestió. El periodista Ramón Almendros (titular de la ponència) explica la relació entre els mitjans de comunicació i el imputat. Segons ell quan la premsa es refereix a un imputat, pot alterar la imatge pública d'aquest i per tant aquesta pot quedar lesionada. En ocasions la imputació és la sentència, i jo considero que això trenca amb l'Estat de Dret que consagra l'art.1.1 de la CE.

En relació al que he pogut llegir d'aquesta ponència, considero obvi i no podem negar que certes imputacions ens produeixen un remordiment i molt possiblement ens avencem a dir: “*aquest és un lladre o un assassí!*”. A títol personal crec que els ciutadans ens podem permetre el “luxo” a pensar d'aquesta manera, fruit de la situació econòmica i política actual. L'escenari amb el que ens trobem immersos fan que hi hagi una accentuada crítica social (acompanyada d'un judici social) capaç de sentenciar a un processat.

Fins ara, sols m'he referit a les persones amb individual, però els mitjans de comunicació també es poden permetre aquest luxe? Des del meu punt de vista no, perquè si no a on queda el respecte extraprocessal de la garantia constitucional que estic estudiant? Resultaria contradictori que com estudiant de Dret (i després de veure tota la

⁹³ ALMENDROS, R.: “*Ponencia magistral El imputado en los medios de comunicación*” Ovejero Puente, a.: “*La presunción de inocencia y los juicios paralelos*”. Edit.: La Ley, Madrid, 2012 (pp. 63-75)

primera part d'aquest treball) pensés que el dret a la presumpció d'innocència només vinculés als tribunals i que un cop traspassada la porta de la sala de vistes la garantia de la qual són titulars tots aquells imputats deixés de produir efectes, concloent d'aquesta manera que fora de la seu judicial deix de ser un dret fonamental, fins que no torni a entrar de nou a la sala. Això seria absurd.

Tal i com he dit al principi d'aquest apartat, en al nostre país destaquen nombroses imputacions que provoquen una alarma social, però malgrat restin imputats a molts periodistes se'ls oblida explicar a quina fase processal ens trobem. El públic en general ha de saber que la fase de instrucció no correspon a la última fase d'execució de la Sentència. Segons el periodista Almendros pot ser que per alguns la imputació sigui molt greu, sinònim de sentència de culpabilitat, mentre que per d'altres no perquè no trenca la presumpció d'innocència. En base això últim ens podem trobar amb mitjans de comunicació que en base la seva ideologia els beneficiï la imputació d'una determinada persona, amb la finalitat de desvirtuar la seva imatge davant l'opinió pública que, jo considero, és molt influent.

Seguint amb aquesta línia, el que resulta molt interessant (i així ho diu el periodista en la ponència) és que en ocasions quan les imputacions són explicades a través d'un mitjà de comunicació esdevenen "més imputació" si es tracta d'un personatge conegut/famós (podríem posar a tall d'exemple el cas Pujol), però segons la meva opinió voldria afegir una cosa al que diu al periodista en relació a la investigació judicial oberta contra de l'ex-president Pujol, i és que en aquest cas en concret, crec que la imputació comporta més judici social, perquè no és només un personatge conegut o simplement famós (com podria ser un artista), sinó que és una persona que en el seu dia va esdevenir una figura cabdal a Catalunya, on molts el miraven com un model a seguir. Era el pare de la política catalana. Per aquest motiu crec que la imputació comporta més pena social; com si se li exigís més.

Amb tot el que he dit fins ara és evident que la imputació porta una desconsideració social (no està ben vist que una persona sigui imputada, amb independència que encara sigui innocent). El periodista especifica que els efectes negatius de la mateixa no només es traslladen al subjecte imputat, sinó a la seva família o companys, i si es tracta d'un polític o un directiu perjudica al partit o a l'empresa, respectivament, i a afegeix: "*Si la*

imputació porta acompanyada la imposició de mesures cautelars, encara pitjor perquè hi ha un dany personal i després econòmic”

L'últim element a tenir en compte és el llenguatge jurídic. En la ponència, el periodista també tracta sobre la problemàtica d'aquest cas. En la majoria dels casos la imputació és coneguda pels ciutadans a través dels mitjans de comunicació (és obvi que ningú, i menys una persona que no sigui jurista, consultarà els autos per tenir coneixement de la imputació d'una persona). La informació es prestarà a través del llenguatge, però precisament el llenguatge jurídic es caracteritza per ser un llenguatge tècnic; que és difícil de comprendre per una persona que no és especialista en Dret, i a més que la majoria de periodistes tampoc ho són. Penso que a vegades quan volem explicar un concepte jurídic a través de paraules quotidianes (no tècniques) perquè algú ho entengui, podem caure en l'error de confondre els termes i dir una cosa que no és realment i confondre al lector, espectador o oient, a més, amb l'afegit que vivim amb una societat on preval la informació instantània: en qüestions de segons podem estar assabentats d'una notícia molt recent on la informació es presta de forma immediata (fenomen donat per la globalització). Aquesta manera de “com” prestar la informació pot ser un dels factors que influeixi en els judicis paral·lels ja que explicar una notícia amb 140 caràcters a twitter pot suposar un titular de premsa que correrà per les xarxes socials amb el perill, penso, que finalment es converteixi en el fallo de la sentència mediàtica. És lògic que en una publicació a facebook o twitter no tens els suficient espai per explicar una notícia i menys una imputació, sinó que la premsa utilitzarà una paraula que atragui al cibernauta i després adjuntaran un enllaç amb la pàgina o alguna altre similar. En aquest sentit que jo m'he donat compte que molta gent no és capaç de clicar l'enllaç per profunditzar més en la notícia; els hi és suficient la publicació ràpida per treure una conclusió, i depenent de llenguatge que s'utilitzi per referir-se al imputat es pot veure afectat el seu dret al honor, amb l'inconvenient que els destinataris dels titulars seran molts més que els lectors de la notícia. En aquest mateix sentit es manifesta el TC a la Sentència 29/2009 de 26 gener (FJ cinquè)⁹⁴.

Amb tot, m'he fixat que en ocasions la premsa digital posen una foto de la persona imputada i a sota un text on consta per escrit que aquesta persona ha estat imputada, com si fos un cartell de “Wanted”. Crec que l'efecte en aquests casos és encara més pitjor i

⁹⁴ STC, de 6 de gener de 2009; n° de recurs d'empara: 10858/2006; (RTC 2009/29).

propicia que l'opinió pública sigui menys respectuosa i ataquí amb més facilitat a la persona.

Abans d'acabar aquest apartat, vull fer esment a un cas que per proximitat m'interessa mencionar i que té relació amb el que estic estudiant, em refereixo a la notícia que va publicar el diari de Tarragona el dia 30 d'abril de 2015⁹⁵ sota el titular: “El col·legi d'advocats de Reus crítica les detencions-espectacle” després de les detencions del imputats d'empresaris i un regidor de l'ajuntament de Reus que va tenir lloc el dia 28 d'abril d'aquest mateix any pel cas INNOVA. Tal i com cataloga l'il·lustre col·legi, aquest tipus de detencions alteren de manera exponencial la figura dels imputats fruit d'aquesta exhibició. Aquí el problema ja no està tant relacionant amb els judicis paral·lels, perquè ens estem referint a “*detencions*” que realitza la policia judicial, però de la que es pot nodrir el judici paral·lel, doncs seria l'instrument i la captació de la imatge perfecte per atribuir responsabilitats. Amb un sentit similar es va manifestar el degà del col·legi d'advocat de Reus, Pere Huguet, en declaracions a Canal Reus TV⁹⁶ qui considerava que s'havia sobre exposat els detinguts i que afecta al seu dret a la presumpció d'innocència. En aquest punt i en relació amb aquest cas concret podem concloure que la manera “com” es fan aquestes actuacions judicials poden no justificar la protecció al dret a la presumpció d'innocència, doncs no només els judicis paral·lels la poden atacar, sinó que una detenció practicada amb aquests termes pot ser desafortunada per la imatge dels imputats. El motiu no el sé ni el conec, però molta gent a la que vaig preguntar sobre aquesta qüestió ho justificaven a través d'arguments polítics, on no vull entrar ja que considero que el treball que estic fent s'ha de centrar en aspectes jurídics evidents i no meres suposicions o especulacions fonamentades per aspectes ideològics.

La situació és espacialment delicada, i després del degoteig d'imputacions que surten al nostre país el legislador creu convenient posar fi a la degradació de la imatge que pateix l'imputat davant de la societat i que proporcionen els mitjans de comunicació. Per fer-ho la proposta de Llei d'Enjudiciament Criminal que s'està tramitant actualment contempla la Disposició Addicional segona canviar el mot “*imputat*” per “*investigat*”. És simplement un canvi lingüístic, doncs no suposa una reforma de contingut jurídic. I ara

⁹⁵ DIARI TARRAGONA [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.diaridetarragona.com/opinion-&-blogs/41093/el-nostre-hospital>>

⁹⁶ CANAL REUS TV [en línia]. Notícia disponible a Internet: <<http://canalrustv.cat/new/huguet-sesta-sobreexposant-les-persones-imputades>>

ens podem plantejar la següent pregunta: Per què es canvia la paraula? Jo opino que és per una qüestió social, o sigui, el legislador és conscient que els judicis paral·lels són fruit de valoracions que no són jurídiques, sinó que són manifestacions de persones que no són juristes i no coneixen els efectes jurídics de la figura de l'imputat, com també sap que molts ciutadans no coneixen què vol dir exactament la paraula imputat i ho poden confondre amb acusat, o simplement que quan veuen que una persona està imputada, això és motiu suficient per sentenciar la condemna. Per tant, des del meu punt de vista, sociològicament el terme imputat comporta un rebuig generalitzat; és massa dura. Per contra, l'alternativa ha estat canviar-la per un mot més planer a oïdes de la societat, doncs en aquest sentit la paraula investigat sembla ser més pal·liativa per no degradar tant la figura del imputat.

5. El periodisme de filtració i la presumpció d'innocència.

El periodisme d'investigació és un tipus de periodisme que busca indagar fets i denunciar conductes il·lícites que estan tipificades en el Codi Penal i que són fruit de l'activitat que fa el mateix periodista⁹⁷. Utilitza mecanismes que en algunes ocasions pot afectar a la presumpció d'innocència, com la càmera oculta, però que a partir de la STC 12/2012⁹⁸ queda prohibit l'ús d'aquest estris, on concretament al fonament jurídic setè diu: “(...) *lo que està constitucionalmente prohibido es justamente la utilización del método mismo (cámara oculta)*” i en aquest cas atorga l'empara a la persona que havia estat gravada, de manera que queden protegits els seus drets al honor, intimitat i pròpia imatge.

Aquesta Sentència suposa un gerro d'aigua freda pels professionals que es dediquen a aquest tipus d'investigacions i a més que xoca amb la doctrina del Suprem qui en la seva jurisprudència, per exemple en la STS 977/2009 de 17 de juny on es reconeixen legals aquest tipus de gravacions, com també ho fa la STS 386/2002, de 27 de febrer⁹⁹. De fet, abans d'aquesta sentència els tribunals espanyols reconeixen la licitud d'aquests estris de gravació, en trobem un exemple clar en la Sentència 556/2008, de 30 d'octubre de l'Audiència Provincial de Madrid (secció 20)¹⁰⁰, on al fonament jurídic cinquè diu que

⁹⁷ STC 654/2014, de 20 de novembre (FJ. 2)

⁹⁸ STC, de 30 de gener de 2012; n° recurs d'empara: 4821/2009 i 4829/2009; (RTC 2012/12).

⁹⁹ STS, de 21 de febrer de 2002; n° de recurs de cassació: 167/2000; (RJ 2002/3021).

¹⁰⁰ STAPM, de 30 d'octubre de 2008; n° de recurs: 193/2007; (AC 2008/2103).

està justificat quan es tracta d'una informació amb molta rellevància pública, mentre que si no és així està prohibit.

No obstant, és important assenyalar que el periodisme d'investigació és diferent al de filtració, tal i com diu l'anterior Jutge instructor de l'Audiència Nacional Pablo Ruz en la seva ponència¹⁰¹, doncs el primer cobra sentit i és legítim sempre abans de iniciar el procediment judicial, però una vegada el cas està sent conegut pels tribunals el periodisme d'investigació perd la seva raó de ser, i qualsevol informació que es publiqui d'aquell cas noticable que està sotmès a la fase d'instrucció és denominat periodisme de filtració, amb la conseqüència que posa en perill el mateix procediment i pot atacar a la presumpció d'innocència dels imputats quan dona a conèixer al públic en general sobre aquest procés, amb l'afegit que es poden utilitzar aquestes diligències sumarians secretes per alimentar els judicis paral·lels.

6. El principi de publicitat processal.

Abans d'entrar a parlar d'aquestes dos dimensions, crec convenient apuntar a uns dels principis processal més importants (i al que no s'ha de renunciar) que podria ser la causa dels prejudicis que afecten a la presumpció d'innocència, la publicitat dels procediments.

És ben cert que si no existís la publicitat dels judicis i tot el procediment es desenvolupés de forma secreta, no hi podrien haver valoracions externes, ja que ningú coneixeria què és el que passa i inclús si existeix l'obertura d'un procediment judicial.

Aquest principi processal de la publicitat és el pilar bàsic per construir la confiança que han de tenir els ciutadans vers els tribunals. Cal dir que la publicitat dels procediments penals no és una invenció recent, sinó que ja en l'època de l'antiguitat la justícia era administrada als temples o als centres de les places on s'executava al declarat culpable. En el nostre país, la constitució de Cádiz de 1812 reconeixia aquest principi al article 302, i de igual manera ho fien altres normes fonamentals com la de Luxemburg, l'austriaca i l'alemanya¹⁰².

¹⁰¹ RUZ, P.: "*Mesa redonda: investigación judicial y periodismo de investigación*" a Ovejero A (coord.): "*La presunción de inocencia y los juicios paralelos*", Edit.: La Ley, Madrid, 2012 (pp. 95-100).

¹⁰² ROMERO COLOMA, A.: "*Libertad de información frente a otros derechos en conflicto: Honor, Intimidad y presunción de inocencia*", Edit.: Civitas Ediciones S.L, Madrid, 2000 (pp.15-18)

Actualment tenim reconegut aquest principi a l'art. 120.1 de la CE de 1978, ara bé, malgrat el seu reconeixement constitucional no apliquem aquest principi de manera uniforme a les diferents fases del procés, doncs hi hauria excepcions:

1. El procés penal → La fase d'instrucció penal que es caracteritza per ser un fase que es desenvolupa de forma escrita i sota secret (art. 301 i 302 de la Llei d'Enjudiciament Criminal). En canvi, la fase del judici oral regeix el principi de publicitat (art. 649 de la LECr) tot i que en algun cas excepcional el magistrat que presideix el tribunal pot acordar que es celebri a porta tancada per raons de moralitat, d'ordre públic o seguretat nacional.¹⁰³
2. El procés civil → L'art. 313 LEC disposa que *“les diligències de prova i les vistes dels plets [...] es practican en audiència pública”* tot i que també es pot acordar la celebració a porta tancada quan ho exigeixi la moral o el decoro (l'art 137 de la mateixa llei tipifica de forma similar el que diu el 313). També dir que la publicitat es pot limitar a les parts quan, per exemple, estiguem davant d'una declaració d'un malalt que s'ha de realitzar en el seu domicili¹⁰⁴.

Amb aquests exemples, ens donem compte que el principi de publicitat no sols està reconegut a la norma fonamental, sinó a les lleis processals. En relació a tot aquests seguit d'excepcions al principi de publicitat i sobretot em vull referir al penal en la fase de instrucció (secret de sumari), el Constitucional a la Sentència 31/1985¹⁰⁵ explica que aquestes mesures excepcionals a la publicitat dels procediments les hem d'entendre com a garanties per assegurar la “bona marxa” de la investigació i així poder perseguir el delictes d'una manera més eficaç. Per tant, a *sensu contrari*, el que diu el TC és que no són límits a la llibertat d'informació, doncs no són unes excepcions que vagin dirigides exclusivament als mitjans de comunicació.

Queda clar que aquest principi processal neix com un garantia democràtica i de transparència judicial, però a més – segons la meua opinió i el treball que estic fent – és el punt de partida per explicar tot aquest apartat. Dic això, perquè aquest principi de publicitat ofereix la possibilitat que els judicis siguin coneguts més enllà de les parts que s'hi troben implicades, donant l'oportunitat a certs col·lectius (com per exemple els

¹⁰³ DE PORRES DE ORTIZ, E.: ob cit.(pp. 3-4)

¹⁰⁴ ROMERO COLOMA, A.: ob cit; (p.19)

¹⁰⁵ STC, de 5 de març de 1985; nº de recurs: 718/1984; (RTC 1985/31)

mitjans de comunicació) a informar i transmetre al oient o al públic sobre la marxa d'un procediment en concret. És en aquest espai on es poden aventurar conclusions extraprocedimentals, provocant d'aquesta manera un judici paral·lel.

Ara bé, amb això no vull desacreditar la tasca que fan o poden fer aquests mitjans informatius, de fet l'origen de l'art. 120.1 de la CE el trobem en el pensament il·lustrat¹⁰⁶, ja que gràcies a la publicitat dels procediments aconseguim estrènyer els vincles de confiança entre els ciutadans i l'Administració de Justícia, per tal de trencar amb el sistema arbitrari que imperava en l'època de l'Antic Règim (apartat II.A.2.1 del treball).

Els mitjans de comunicació són els més garants en aquest aspecte, però a vegades quan informen sobre assumptes *sub iudice*¹⁰⁷, es substitueix la jurisdicció estatal per la del judici mediàtic i és en aquest moment (quan ja s'ha iniciat un procediment judicial) on costa més delimitar la frontera fins a on pot arribar la informació. La solució a això seria fàcil si dins del nostre Ordenament Jurídic disposéssim d'una llei o una norma que estipulés els límits, però com que no la tenim haurem de recórrer al principi de proporcionalitat per tal de conciliar el dret a la informació amb els drets fonamentals, com la presumpció d'innocència.

7. Problemes que pot suscitar la publicitat processal en els mitjans de comunicació.

Ara bé des del meu punt de vista, i en base a comentaris expressats per alguns ciutadans, aquesta relació de confiança pot quedar en entredit per la influència dels judicis paral·lels. En algunes ocasions veig que la ciutadania no entén com les decisions que prenen jutges o fiscals són contràries a les de l'opinió pública majoritària, que poden haver estat influenciats pels mitjans de comunicació. Si jo considero que A és culpable, i així ho sento dir en canals de televisió o debats públics, i finalment el jutge considera que A és innocent, veurem com la gent començarà a dir que la justícia no és justa, i més ara en aquests moments on la situació és especialment delicada. La influència a l'opinió pública pot ser negativa i la relació de confiança es pot trencar.

¹⁰⁶ ROMERO COLOMA, A.: ob cit; (pp.17-19)

¹⁰⁷ BARRERO ORTEGA, A.: "*Juicios Paralelos y Constitución: su relación con el periodismo*". [en línia]. Disponible a Internet: <<http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=961954>>

Un exemple real d'això el trobem amb una notícia de l'any 2009 que va publicar el diari ABC sobre la troballa d'un cadàver d'una menor de 3 anys anomenada Aitana on es desconeixien els motius de la seva mort. El diari, en qüestió d'hores, va determinar la causa de la mort i a més va identificar l'assassí (segons ell el cangur de la menor) mostrant davant l'opinió pública la seva foto. Finalment, el jutge va resoldre sentenciant que la nena no va morir assassinada, ni va ser maltractada. El noi era innocent, però degut a la pressió mediàtica i al judici social va haver d'estar protegit per la guàrdia civil, més va haver de marxar a viure a un altre lloc, apartat dels seus, on no era conegut. ABC mai es va disculpar i va es va justificar al·legant que la informació original era errònia.

Aquest és un exemple real de judici paral·lel que pot provocar greus perjudicis a la part titular del dret a la presumpció d'innocència. Gabriela Bravo en la seva ponència magistral va especificar que és clar que el procés equitatiu que consagra la constitució necessita de la publicitat, però aquesta publicitat quan es maximitza per part dels mitjans de comunicació ens porta a parlar de la publicitat-espectacle¹⁰⁸, com seria el cas de l'exemple.

Un segon element que considero que també pot trencar amb aquesta confiança – i que jo personalment voldria afegir a la ponència de Bravo – és la lentitud de la justícia. El principi processal “*sense dilacions indegudes*” pot veure's qüestionat per la durada tant extensa dels procediments a la vida real. En algun programa de televisió he escoltat la declaració d'un polític que feia esment a la lentitud de la justícia per justificar la incomoditat o la pressió a la que es pot trobar immersa el seu partit per l'opinió pública i el judici paral·lel. Per tant, crec que hi pot haver una relació entre la dilació i el judici paral·lel: com més dura la causa més possibilitats hi ha de què la premsa aprofiti per castigar aquell imputat. Amb això no estic dient que el procediment judicial hagi de tenir una durada concreta, ja que existeixen causes que requereixen d'un estudi i un temps molt ampli on la fase d'instrucció pot durar molts anys, i sotmetre un magistrat a pressió pot ser un error, ja que es preocuparia més per complir els terminis que no pas per fer una bona investigació, a més que està en joc la llibertat d'un persona. El col·lapse judicial molt possiblement és un element a tenir en compte del “*perquè*” d'aquestes dilacions, és per aquet motiu que jo considero que la solució a aquest cas seria la incorporació de

¹⁰⁸ BRAVO, G.: “Ponencia magistral derecho a la información y el populismo mediatico” a Ovejero Puente, A (coord).: “La presunción de inocencia y los juicios paralelos”. Editorial: La Ley, Madrid, 2012 (pp.39-61)

magistrats que es dediquessin exclusivament a la investigació d'aquestes macro-causes i no fixar terminis processals per acabar amb la fase d'instrucció el més abans possible.

La investigació de documents o altres per part del jutge és sempre notícia (posem per exemple el cas dels papers Bárcenas on es mostrava una doble comptabilitat). Aquestes proves que serveixen per investigar (des d'un punt de vista judicial), acaben sent la prova per la qual els mitjans de comunicació practiquen en els seus articles o programes per dictar sentència. Em dono compte que la funció d'un document a l'esfera judicial i a la extrajudicial ocupa llocs diferents, doncs el mitjà de comunicació fa un judici paral·lel atribuint-se les funcions pròpies d'un magistrat i aquesta situació – crec jo – que seria l'equivalent a la del judici oral en el procés judicial. És a dir, jurídicament la pràctica de la prova es realitza al judici oral, no en la fase de instrucció, doncs en un judici paral·lel els mitjans de comunicació, mentre un magistrat investiga (no enjudicia), ells enjudicien (part processal que correspon a la del judici oral).

Amb tot, i concloent aquest apartat Gabriela Bravo quan parlava de la neteja del procediment en la seva ponència, va dir que la publicitat de les actuacions processals no ha de ser l'instrument pel qual la premsa apliqui la llei. Ells no formen part de les institucions públiques, de fet els judicis es celebren amb la única finalitat d'aplicar la llei, mentre que la “crònica judicial” estar orientada a formar estats d'opinió. És en aquest moment quan l'empresa periodística crea un estat d'opinió i no contribueix a que el receptor es forgi una opinió lliure¹⁰⁹.

Arribats a aquest punt es pot donar el conflicte llibertat d'opinar/informar amb drets de l'acusat/imputat en un procediment. Els mitjans de comunicació no poden assumir les funcions d'aplicador del dret i si ho fan estarem davant d'un judici paral·lel on es vulnera la presumpció d'innocència i en conseqüència el dret al honor.

És obvi que la solució no condueix a suprimir aquest dret, ja que tant la llibertat de premsa com la presumpció d'innocència, són dos èxits socials que no poden contraposar-se, és per aquest motiu que hem de seguir la regla de la proporcionalitat per trobar el famós punt d'equilibri.

¹⁰⁹ BRAVO, G.: obra cit. (pp. 46-51).

Seguidament em referiré a les dos esferes on la publicitat del procediment judicial pot jugar dins del camp de la presumpció d'innocència, la processal estudiant com la informació dels mitjans de comunicació arrel del principi de publicitat, pot estar en certa manera limitada per no vulnerar la presumpció d'innocència.

8. Dimensió processal i extraprocessal.

En l'esfera de l'opinió pública i també dels judicis paral·lels, podem separar dos dimensions on la presumpció d'innocència pot desplegar els seus efectes tal i com diu la STC 166/1995¹¹⁰ (Sala segona). D'acord amb el que he escrit a l'apartat II d'aquest treball, la presumpció d'innocència pot ser exercida davant dels poders de l'Estat i dels particulars, és per això que tot seguit em referiré a la dimensió processal i extraprocessal de la presumpció d'innocència, on la primera desplega la seva acció en el camp del procediment judicial, mentre que la segona ho fa fora del procés però on també ha de ser respectada en virtut del articles 10 i 18 de la Constitució tal i com veurem.

8.1 Dimensió processal.

El principi penal bàsic del "*In dubio pro reo*" assoleix la seva plenitud màxima quan s'incorpora a la constitució com a dret fonamental quedant dins de la presumpció d'innocència. Dic això perquè la dimensió processal gira entorn a l'atac al que pot estar sotmès aquest principi per part dels tribunals, i l'element central d'aquesta dimensió és la prova.

Com bé he dit anteriorment, la presumpció d'innocència és una presumpció *iuris tantum*, en tant que no pot ser destruïda si no es demostra la culpabilitat. La dimensió processal el que regeix és que qualsevol condemna de culpabilitat ha d'estar en una Sentència judicial fonamentada en Dret, a més que tota acusació ha d'anar acompanyada de proves que s'hagin obtingut de manera legal i s'hagi practicat amb totes les garanties. Si aquestes no concorren es resoldrà d'acord amb la presumpció fonamental, perquè aquell acusat és innocent¹¹¹.

Clarament aquesta dimensió va dirigida als tribunals que s'ocupen de la investigació o enjudiciament de la causa (dimensió processal). És a ells qui els pertoca

¹¹⁰ STC, de 20 de novembre de 1995; n° de recurs d'empara: 1132/1993; (RTC 1995/166).

¹¹¹ BARRERO ORTEGA, A.: ob cit (179 p.)

procurar i garantir l'exercici d'aquest dret, i que en cas de ser vulnerat es podrà sol·licitar la protecció en empara a instàncies del TC.

Relacionat amb això la STC 191/2014, de 17 de novembre ¹¹² una manifestació clara de la vinculació amb la que estan sotmesos els tribunals a la presumpció d'innocència (per raó de l'art. 9.2 de la CE). Resumidament el cas gira entorn a la investigació i enjudiciament d'un delictes contra la seguretat vial. El que succeeix és que en primera instància la persona a qui se li acusa d'aquest delictes és absolta, mentre que en segona instància (a l'Audiència Provincial) és condemnada. Fins aquí pot semblar tot correcte, però la situació és més excepcional perquè de forma parcial l'Audiència va modificar els fets provats sense practicar les proves testifical ni pericials de nou. En aquest aspecte el constitucional atorga l'empara a la recurrent per la nefasta activitat probatòria que fa l'Audiència, doncs vulnera la presumpció d'innocència i un procés amb totes les garanties perquè no s'han respectat els principis de publicitat, immediació i contradicció, amb l'afegit que fruit d'aquesta modificació dels fets provats no existia suficient prova per mantenir la declaració de culpabilitat. Per tant, tornem al què en l'apartat II d'aquest treball que és la prova ha de ser mínima, i això es tradueix a què ha de ser suficient. Amb tot, l'Audiència sí va celebrar una vista però només perquè les parts formulessin al·legacions i poguessin ser escoltades, no per realitzar l'activitat probatòria.

Per continuar, voldria apuntar a la fase d'instrucció penal per estudiar la dimensió processal dins d'aquesta fase procés penal on el jutge s'ocupa de investigar el delictes. És l'excepció al principi de publicitat, doncs és una fase secreta i escrita per tal d'assegurar la investigació en benefici de l'interès de la justícia. L'art 301 de la LECr és el precepte processal que reconeix aquesta excepció a fi d'evitar interferències o manipulacions dirigides a impedir el bon fer de la investigació, tal i com també manifesta la secció 5ª de l'Audiència Provincial de Madrid a l'auto 2762/2005 de 13 setembre ¹¹³. Malgrat això, el TS ha trobat un motiu que justifica el secretisme d'aquesta fase, i és protegir l'honor, la intimitat, la pròpia imatge i la joventut del imputat (motiu que el TC no ha donat mai) ¹¹⁴ i que trobem a la STS 1590/2003 de 22 d'abril al fonament de dret nº 58 ¹¹⁵.

¹¹² STC, de 17 de novembre de 2014; nº de recurs d'empara: 293/2014; (RTC 2014/191).

¹¹³ AAPM, de 13 de setembre de 2005; Rollo: RT 374/05; (JUR 2005/269184).

¹¹⁴ BARRERO ORTEGA, A.: ob cit. (pp. 174-176).

¹¹⁵ STS, de 22 d'abril de 2003; nº de recurs de cassació: 2074/2001; (RJ 2005/1415).

Fins aquí cap problema sembla suscitar la norma general, però podem aprofundir en el tema quan ens plantegem la següent qüestió: és possible sancionar aquelles conductes que suposen la filtració d'aquelles diligències realitzades en el sí de la instrucció als mitjans de comunicació? Per respondre a aquesta pregunta hi ha una interessant sentència del constitucional, concretament la STC 13/1985 ¹¹⁶ on diu que el que persegueix la fase de sumari és que no es pugui accedir a les actuacions judicials, mentre que no prohibeix conèixer per mitjans lícits qualsevol fet referent a la matèria que es discuteix. Dit en altres paraules, si els mitjans de comunicació difonen una declaració d'un individu (ja sigui imputat, testimoni o part) sobre els fets que aquesta va presenciar, no estem davant d'una conducta que pugui ser sancionada d'acord amb l'art. 466.3 del codi penal si es donés el cas que el mateix mitjà de comunicació forma part del procés judicial. Per tant, les mateixes persones que han declarat en aquesta fase poden conèixer públicament el que han declarat davant del jutge instructor, perquè el coneixement d'aquestes dades no procedeix del sumari sinó de la percepció directa o indirecta dels fets.

8.2 Dimensió Extraprocessal.

És el mateix tribunal Constitucional qui reconeix aquesta dimensió a la presumpció d'innocència a la STC 166/1995, de 20 de novembre¹¹⁷. Aquesta dimensió comprèn el *“dret a rebre la consideració i el tracte de no autor o particip dels fets de caràcter delictiu o anàleg a aquests”*, i en conseqüència el dret a que no siguin aplicades les conseqüències jurídiques sense que abans existeixi una sentència ferma. Per tant, estem davant d'una dimensió que amplia l'abast de l'acció de la presumpció d'innocència, doncs no només s'aplica estrictament dins dels marges del procés judicial.

En aquesta esfera extraprocessal l'element que es protegeix és la dignitat de la persona davant qualsevol classe de imputació no provada. És per això, que la dimensió extraprocessal no constitueix un dret fonamental diferent, sinó que troba la seva connexió amb els drets a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge (art. 18 CE) i a la dignitat (art. 10). És a dir, quan ens referim a aquesta dimensió no ens hem d'imaginar l'existència d'un precepte constitucional independent que la reconegui, sinó que la protecció d'aquesta dimensió sorgirà com a conseqüència de la vulneració d'aquests drets dels

¹¹⁶ STC, de 31 de gener de 1985, n° de recurs d'empara: 358/1984; (RTC 1985/13).

¹¹⁷ STC, de 20 de novembre de 1995; n° de recurs d'empara: 1132/1993; (RTC 1995/166).

articles 10 i 18. Per tant, és per aquest motiu que la presumpció d'innocència és un dret fonamental, doncs vincula de forma immediata tant als poders públics (a l'activitat judicial) com als particulars que poden avançar judicis paral·lels atacant els anteriors preceptes, i és en aquest espai on hi trobem els mitjans de comunicació.

Des del meu punt de vista, és gràcies a aquesta dimensió quan la presumpció d'innocència desplega plenament els seus efectes com a dret fonamental, ja que la podem al·legar dins la sala com fora. El titular del dret és innocent fins que un jutge no digui el contrari.

Fins aquí hem vist la teoria del què significa la dimensió extraprocessal del dret a la presumpció d'innocència, i pot semblar clar el seu contingut. Ara bé, a la vessant pràctica es respecte el contingut d'aquesta dimensió per part dels particulars? Doncs la resposta sembla ser que no, perquè en cas contrari no trobaríem cap sentència del constitucional que resolgués un recurs d'empara en aquesta matèria; si la presumpció d'innocència no s'hagués vulnerat mai cap tribunal hagués resol sobre aquest conflicte.

Mentre llegia la documentació per parlar sobre aquest apartat vull apuntar que qui ha assentat les bases de protecció a la presumpció d'innocència en aquesta dimensió ha estat el TC en la seva jurisprudència, ja que no existeix cap llei (ni ordinària ni orgànica) que s'ocupi de regular això, a diferència d'altres sistemes jurídics com el de França on el legislador s'ha atrevit a regular en una llei la protecció a la presumpció d'innocència (Llei 2000-516 de 15 de juny de 2000) on estipula unes mesures de protecció, sancions i la forma en com a de ser divulgada la informació sense que es pugui arribar a practicar judicis de culpabilitat ¹¹⁸.

Aquí és on considero jo que podem fer la crítica al nostre sistema. Una vegada més el legislador espanyol no ha estat capaç d'incorporar en una llei aquestes mesures de protecció com ha fet el país veí. Els motius no els conec. Possiblement la mentalitat del legislador no ho creu convenient ja que el Tribunal Constitucional ja ho resol quan se li planteja la qüestió, a més que la presumpció d'innocència troba el seu empara, en la dimensió processal, en els articles 10 i 18 de la CE. Davant d'això he pogut llegir que

¹¹⁸ BARRERO ORTEGA, A.: ob. cit. (180 p).

tant periodistes com juristes creuen que la solució a tal problema pot quedar solucionat per l'autocontrol dels mitjans d'informació.

Dit això últim, a falta d'una norma expressa que protegeixi aquesta dimensió extraprocessal del nostre dret, crec convenient citar dos sentències del constitucional on crea doctrina les formes convenientes d'informació per protegir aquesta dimensió, són: STC 219/1992¹¹⁹ i STC 6/1996¹²⁰.

El fonament jurídic quart de la primera sentència prohibeix taxativament la publicació davant l'opinió pública de informacions que donin per certa la culpabilitat d'una persona sotmesa a un procediment judicial i que està sent investigada, perquè recorda que la presumpció d'innocència sols pot ser destruïda a partir d'una sentència dictada per un tribunal competent. És per aquest motiu que exigeix que la informació que sigui publicada respecti el dret fonamental que estic estudiant.

Pel que fa a la segona sentència caldria apuntar que en relació a aquesta dimensió, diu que quan es publica informació que afecti als articles 18 i 10 de la CE s'està atacant la dimensió extraprocessal de la presumpció d'innocència, i aquest atac pot passar només per publicar la versió d'una de les parts en el procediment i no s'adequa dins dels marges del reportatge neutral publicar declaracions de les persones implicades en el procediment, tot i que puguin ser contrastades, per la senzilla raó que durant el procediment no es coneix encara la veritat i no podem vendre una declaració d'un imputat com a verdadera (quan encara no existeix sentència) perquè pot ocórrer que en el moment de redactar-la aquestes al·legacions no siguin del tot exactes, o senzillament perquè poden ser falses. És per aquest motiu (hi en aquest cas en concret que resol el constitucional) que la diligència del professional passa per complir el requisit de la veracitat i de publicar sempre les dos versions de cada part sense aventurar un resolució final atribuint responsabilitats i culpabilitats¹²¹.

Aquesta dimensió protegeix la dignitat de la persona titular de la garantia constitucional que estudio, i és per això que voldria afegir una última cosa que diu el Constitucional al respecte. Explica que encara que la informació sigui certa, això no dona

¹¹⁹ STC de 3 de desembre de 1992; n° recurs d'empara: 2594/1990; (RTC 1992/219).

¹²⁰ STC, de 16 de gener de 1996; n° de recurs d'empara: 2430/1994; (RTC 1996/6).

¹²¹ BARRERO ORTEGA, A.: ob. cit. (pp. 179-183).

peu a trencar el dret a la presumpció d'innocència, sinó que aquesta es desvirtua quan hi ha una sentència que així ho determini. És a dir, el fet pot ser cert, però l'autoria del delictes no ¹²².

9. Els conflictes entre el Dret a la informació i el dret al honor i dignitat.

Ja hem vist que el dret a la informació que reconeix l'art 20 de la CE és capaç d'alterar i atacar altres drets fonamentals que imperen en el sí del procés judicial, i el judici paral·lel també. En aquest apartat veurem la relació de drets constitucionals que poden quedar atacats pel dret a la informació, a més de la presumpció d'innocència, i són: l'honor, dignitat i intimitat.

Quan he explicat l'apartat de la dimensió extraprocessal m'he referit a aquests drets. Recordem que els judicis paral·lels als mitjans de comunicació tenen el seu punt de partida en el dret a la informació i a partir d'aquí es pot produir una barreja amb el dret a la llibertat d'expressió que maximitzats porten conflicte de drets.

9.1 Concepte de drets.

a) Dret a la informació.

Ja hem vist que es tracta d'un dret fonamental reconegut a l'apartat d) de l'art. 20.1 CE. És un dret que trobem inclòs dins l'esfera dels drets de participació. Aquest dret té dos vessants¹²³: actiu, que comporta oferir informació i el passiu, que contempla el dret a rebre aquesta informació.

El que protegeix és aquella informació que és veraç, llavors en el cas contrari (si és falsa o no verdadera) no està emparat aquest dret. Si es dona el cas on es reproduïx una informació falsa que ha dit una altra persona, la veracitat no es perd. També hi podem afegir els requisits de què s'ha de tractar de fets noticiabes.

Arribats a aquest punt pot donar-se la confusió entre la llibertat de informació i la d'expressió. Doctrinalment la primera es refereix a informar sobre fets i notícies, mentre

¹²³ PÉREZ ROYO, J. "Derecho doble: derecho a recibir información como derecho objetivo y fundamento de la prevalencia de transmitir información". a: "Derecho a la información". <<http://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/51150.pdf>>>

que la llibertat d'expressió es dirigeix a opinions, pensaments o idees, a més que amb aquest tipus de llibertat, no és requisits indispensable la veracitat (que sí s'exigeix en el de la llibertat a la informació).

Amb aquest sentit la STC 9/2007 (Sala Primera), de 15 de gener en el fonament jurídic quart ¹²⁴ diu que la llibertat d'expressió és més ampla que la de informació, perquè no s'exigeix aquest requisit de la veracitat.

b) Dret al Honor i a la dignitat.

Aquests drets pertanyen al grup de dret corresponent a la “llibertat individual” i com bé sabem el dret fonamental al honor, dins del nostre ordenament jurídic, el trobem situat com un dret fonamental a la carta magna de 1978 a l'art. 18.1. Però no acaba aquí la seva regulació, sinó que el legislador espanyol va promulgar l'any 1982 la Llei Orgànica 5/1982 sobre la protecció civil del dret al honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge. Ara bé, també cal tenir en compte que el títol desè del llibre segon del Codi penal també fixa una regulació sobre el dret al honor. La diferència entre la regulació que ofereix LO de 1982 i la el Codi Penal rau en l'àmbit de protecció d'aquest dret, doncs quan esdevingui protecció penal tindrà preferència l'aplicació de la regulació del codi penal, però la responsabilitat civil derivada del delictes es fixarà d'acord amb el que estipula la citada llei orgànica.

Aquest seria el mapa jurídic on trobaríem situat el dret al honor, però què és el dret al honor? Per fixar aquest concepte, he decidit recórrer a una sentència del tribunal suprem que data de l'any 2009 – STS 15-10-2009, sala primera¹²⁵ – perquè en el fonament de dret segon en el segon i tercer paràgraf fa una bona explicació sobre què és aquest dret fonamental. El mateix text ens remet a les Sentència 112/2000¹²⁶ i Auto 40/2001 del Tribunal Constitucional ¹²⁷ i diu que el dret al honor empara a una bona reputació d'una persona, protegint-la davant d'expressions o missatges que poden desmerèixer a una persona al manifestar el seu descrèdit o al ser pronunciades públicament de manera indignant. Aquest seria el concepte abstracte i general que té l'honor, ja que la mateixa sentència avança que el concepte jurídic és indeterminat perquè la delimitació dependrà

¹²⁴ STC, de 15 de gener de 2007, nº Recurs: 5586/2004; (RTC 2007/09).

¹²⁵ STS, de 15 d'octubre de 2009; nº recurs de cassació: 1786/2006; (RJ 2010/658).

¹²⁶ STC, de 5 de maig de 2000; nº recurs d'empara: 4207/1993; (RTC 2000/12).

¹²⁷ ATC, de 26 de febrer de 2001; nº recurs d'empara: 4049/1998; (RTC 2001/40).

de les normes, valors o idees socials¹²⁸. Per tant, podem afirmar que el dret al honor disposa d'un contingut defensiu que el que busca és que es impedit ingerecies que suposin un desmereixament de la pròpia persona (de la dignitat de la persona)

Ara bé, si anem al tercer paràgraf d'aquesta Sentència del TS, llegim un concepte més específic que ens condueix a la Sentència 172/2000¹²⁹ d'aquest mateix Tribunal que resol el cas, i diu que el concepte de l'honor deriva del propi concepte a la dignitat de l'ésser humà i explica el següent: *“és la dignitat personal reflectida en la consideració dels altres i en el sentiment de la pròpia persona, el concepte comprèn un aspecte intern subjectiu o dimensió individual, per un mateix, i un aspecte extern, objectiu o dimensió i valoració social, pels altres; per tant sent tan relatiu el concepte d'honor, ha de compaginar la inevitable subjectivació amb les circumstàncies objectives, per tal d'evitar que una exagerada sensibilitat d'una persona transformi en el seu interès conceptes jurídics com l'honor; i per a la qualificació de ser atemptatori a l'honor una determinada notícia o expressió, s'ha de fer en relació amb el context i les circumstàncies de cada cas”*

Però és molt importat no confondre tot això amb què la constitució protegeix tenir una bona consideració social, sinó el dret a tenir aquella posició, estima o prestigi que es correspongui en aquella persona. L'honor és el dret a tenir una bon prestigi i consideració social.

c) Dret a la intimitat.

Seguint amb la dinàmica anterior, he anat a buscar una Sentència, en aquest cas, del Constitucional (STC 115/2000¹³⁰), on precisament aquest supòsit guarda relació amb el dret al llibertat de premsa i informació perquè tracta sobre la ingerència a la vida familiar d'un personatge públic per part d'un col·lectiu de premsa de la revista *“Lecturas”*.

Aquesta mateixa resolució al fonament jurídic quart i diu que aquest dret té per objecte *“garantir al individu un àmbit reservat a la seva vida, vinculat al respecte de la seva dignitat com a persona (art. 10.1 CE), davant de qualsevol acció d'altres...”* Cal puntualitzar que aquest àmbit reservat inclou al del propi individu com el familiar. Dit

¹²⁸ En aquest mateix sentit també es manifesta la STC 51/2008, de 14 d'abril al fonament jurídic cinquè.

¹²⁹ STS, de 24 de febrer de 2000; n° de recurs de cassació: 1687/1995; (RJ 2000/1243).

¹³⁰ STC, de 5 de maig de 2000; n° recurs d'empara: 640/1997; (RTC 2000/15).

amb altres paraules, garanteix el secret sobre la nostra pròpia esfera de intimitat, impedit que siguin els tercer, particulars o els poders públics qui decideixin sobre els límits de les nostres vides.

Per tant podem distingir que la dignitat és l'existència d'un àmbit propi i reservat davant de l'acció i coneixement dels altres, que són necessaris per mantenir una mínima qualitat de vida, mentre el dret a la dignitat és el dret al control sobre l'accés i divulgació sobre aquesta vida privada, però si hi ha consentiment, no hi ha vulneració del dret.

Relacionat amb aquest última excepció el Tribunal Constitucional, en la mateixa sentència que utilitzo diu: *“No garanteix una intimitat determinada, sinó el dret a posseir-la, disposant d'aquesta manera d'un poder jurídic sobre la publicitat del informació relativa al cercle reservat de la seva persona i de la seva família, amb independència del contingut d'allò que desitja mantenir projectat al coneixement públic”*.

Podem trobar més Sentències del constitucional que es refereixen amb aquest mateix sentit com la STC 134/1999, FJ 5 ¹³¹.

9.2 El conflicte de Drets.

Quan no existeix incriminació formal, però els periodistes avancen i ja sentencien en els seus programes a través de meres opinions o judicis de valor, es veuen afectats el dret al honor i a la intimitat, produint als subjectes titulars un dany moral. Per aquests motius, entenem que els drets fonamentals no són absoluts, sinó que estan sotmesos a límits i per tant, en aquest cas en concret, el dret a la informació també un marc que limita la seva eficàcia perquè topa amb un altre dret també fonamental. Per solucionar-ho tenim el sistema de ponderació (STS 15/2009, FD 2 ¹³²).

a) Dret a la Informació vs. Dret al Honor.

Quan he definit el dret a la informació he inclòs la distinció amb el dret a la llibertat d'expressió. Quan ens referim al conflicte hem de distingir entre aquestes dos llibertats. Com diu el Constitucional és requisit necessari trobar en la informació la veracitat (ser

¹³¹ STC, de 15 de juliol de 1999; nº recurs d'empara: 209/1996; (RTC 1999/134).

¹³² STS, de 15 de gener de 2009; nº recurs d'empara: 1682/2006; (RJ 2009/263).

diligent i contrastar o comprar; no inventar), és per això que quan aquesta s'exposa a l'opinió pública o es projecta socialment i no és veraç, evidentment s'atempta contra el dret al honor.

L'exercici de la col·lisió es materialitza a través del sistema de ponderació¹³³ on s'examina la intensitat de cada un d'aquests drets on finalment s'identifica la preferència d'un dret sobre l'altre. Per aquest motiu analitzem cada dret de manera individual i concretament determinem si la informació té o no rellevància pública o es projecta sobre persones que tenen una notorietat dins la societat; per tant que existeixi una projecció pública que d'acord amb la STS 17 de desembre de 1997¹³⁴ es considera que aquesta existeix per l'activitat política, la professió d'aquesta persona, la transcendència social i econòmica dels fets, etc...

A continuació, seguint amb el sistema de ponderació, perquè prevalgui el dret al honor sobre el de la llibertat a la informació, aquesta ha de complir el requisit de la veracitat (diligència en la constatació de la notícia), a diferència del dret a la llibertat d'expressió on no es necessària tal circumstància.

Un altre element a tenir en compte quan existeix un conflicte entre els dos drets pot venir donat pel llenguatge en les publicacions periodístiques, doncs no queden protegides pel dret a la informació aquelles expressions que siguin susceptibles de crear dubtes a la honorabilitat de la persona, en tant que l'ús de determinades paraules que poden ser vexatòries afectaran al dret al honor i degut a la brevetat dels titulars perquè la llibertat d'informació quedi emparada legalment aquest ha de tenir connexió directe amb la descripció de la notícia, o sigui, no poden incloure expressions que facin dubtar de la honorabilitat. Aquest és el requisit exigible als titulars, doncs els tribunals són conscients de que en aquest espai no hi ha lloc suficient per explicar un fet, i a la vegada que saben que l'empresa periodística utilitzarà titulars que cridin l'atenció al seu públic¹³⁵.

Voldria apuntar una de les mesures que l'art. 9.2 de la Llei Orgànica 1/1982 (a la que abans he fet referència), pot imposar el jutge quan el dret al honor pot quedar vulnerat

¹³³ V. Sentència 28/2014, de 4 de febrer de l'Audiència Provincial de Santa Cruz de Tenerife, fonament jurídic tercer.

¹³⁴ STS, de 17 de desembre de 1997; n° recurs de cassació: 163/1997; (RJ 1997/163).

¹³⁵ V. Sentència 28/2014, de 4 de febrer de l'Audiència Provincial de Santa Cruz de Tenerife (FJ.3); STS 29/2009, de 26 de gener (FJ. 5).

fruit del conflicte amb el dret a la informació. Aquesta és la publicació de la sentència als mitjans de comunicació o periodístics (com un diari), però el Tribunal Suprem en la seva Sentència del 19 d'abril de l'any 2002 ¹³⁶ diu que es tracta d'una mesura potestativa del jutge, per tant no és una norma imperativa. Ara bé, des del meua manera d'entendre, aquesta mesura és per pal·liar l'atac que ha tingut aquest dret fonamental en l'àmbit extraprocessal (fora del procediment), perquè l'opinió pública pugui canviar la seva percepció després de la sentència judicial.

b) Dret a la Informació vs. Dret a la Intimitat.

El dret fonamental a la intimitat compareix precepte amb el dret al honor i a la pròpia imatge. És un dret que pot ser atacat per la llibertat d'informació, quan els que presenten aquesta s'introdueixen en l'esfera privada d'una persona. L'exemple més clar que sempre ens ve al cap quan pensem amb aquest tipus de conflicte ve donada per la premsa rosa. Però en el meu treball no vull referir-me a aquest tipus de periodisme, no per menysprear-lo, sinó perquè vull enfocar-lo a la vessant penal.

Hem vist que el Tribunal Constitucional atorga al dret a la informació dos límits principals: la veracitat de les declaracions o les notícies, i el respecte als Drets Fonamentals de l'art. 18 de la CE. Doncs bé, arran d'aquesta idea es poden dibuixar els límits que ofereix el nostre Ordenament Jurídic a les intromissions il·legítimes en l'esfera d'aquests drets.

Per un costat, tenim la Llei Orgànica 1/1982 que en el seu article 7 regula aquelles accions que ataquen a la intimitat (però que també les podem incloure al dret al honor). No podem oblidar que amb aquesta llei orgànica, queda delimitat l'àmbit de protecció civil dels drets fonamentals de l'art. 18.

L'art. 7 de la citada llei fa referència a un seguit d'instrument que poden utilitzar l'empresa periodística per tal de proporcionar la informació al seu públic (ja siguin lectors o oients). Exemples d'aquest llistat que ens dona el referit precepte serien: aparells d'escolta, de vídeo o qualsevol altre mitjà òptim per gravar (art. 7.1). També protegeix la

¹³⁶ STS, de 19 d'abril de 2002; n° recurs cassació: 661/2001-P; (RJ 2002/4955).

divulgació de fets relatius de la vida privada d'una persona, però no estarà protegit quan aquesta divulgació estigui autoritzada (art. 8).

Per altre costat, la veracitat també l'hem de tenir en compte com a límit, però en relació a la intimitat el component de la veracitat agafa una cobertura diferent a la que podria tenir amb el dret al honor, doncs en aquest cas ens referim a la rellevància pública. És aquest concepte qui ens delimita la frontera entre la legitimitat i la il·legitimitat de les intromissions. Per tant en aquest sentit, la informació pot ser verdadera, però si no és d'interès públic s'està atacant el dret a la intimitat personal i familiar. Per aquest motiu, els drets que aquesta llei protegeix no són il·limitats, doncs per la clàusula d'interès públic pot fer que per llei s'autoritzin determinades intromissions a l'esfera privada d'una persona.

Per concloure aquest apartat, crec oportú destacar que la inviolabilitat del domicili és una manifestació que garanteix el dret a la intimitat personal, perquè és en aquest espai on es desenvolupa la vida privada de la persona (Sentència 49/2014 de l'Audiència Provincial de Madrid, FD 2 ¹³⁷). Si hom entra en un domicili per investigar un delictes sense la preceptiva autorització judicial sí que estarà vulnerat el dret a la intimitat. Estem en aquells casos on aquests tipus de registre requereixen d'una justificació/motiu que estigui vinculat amb la proporcionalitat del delictes que s'investiga. Si la policia judicial no gaudeix d'aquesta autorització judicial tota la resta de diligències esdevindran nul·les (doctrina del fruit de l'arbre enverinat).

10. Mecanismes per fer front als judicis paral·lels.

En aquest apartat vull estudiar quins són els instruments pels quals el nostre ordenament jurídic pot fer front als judicis paral·lels i d'aquesta manera garantir el dret a la presumpció d'innocència.

10.1 L'autocontrol i l'autoregulació dels mitjans de comunicació.

És difícil establir mecanismes d'autocontrol als mitjans de comunicació perquè aquests estan controlats per empreses privades que es manifesten contraries a aquestes mesures, però deixant de costat aquest inconvenient dins del nostre ordenament jurídic

¹³⁷ SAPM, de 26 de novembre de 2013, rollo n° 453/13.

disposem de l'art. 12 de la Llei 7/2010, de 31 de març, General de la Comunicació Audiovisual¹³⁸, reconeix el dret a l'autoregulació dels mitjans de comunicació a través de l'ús de codis de conducta. Segons el citat precepte, aquests últims inclouen mecanismes d'autocontrol, reconeixent tot un seguit de criteris, normes i valors.

Aquest seria un dels instruments per poder lluitar contra els judicis paral·lels a través d'un sistema de prevenció, doncs el mitjà de comunicació ja descriu com han de ser les conductes periodístiques.

Però no només tenim això, sinó que per un costat, a Espanya la Federació d'Associacions de la Premsa d'Espanya (FAPE)¹³⁹ va crear un Codi Deontològic que recull un ventall de criteris i principis ètics professionals. Posteriorment la mateixa federació va crear una Comissió de Control Deontològic on l'any 2004 es va dotar d'un Consell Deontològic.

Per altre costat, a Catalunya existeix el Consell de la Informació de Catalunya (CIC)¹⁴⁰, que s'ocupa de vetllar del compliment del codi deontològic inclòs dins de la Declaració de Principis de la Professió Periodística que va ser aprovada per les associacions catalanes l'any 1992. Aquesta declaració no està formada per articles, sinó per un total de 12 criteris més 5 annexos¹⁴¹ que no podré entrar analitzar degut a l'extensió que comportaria el treball.

10.2 La proposta del Ministre de Justícia Rafael Català.

En aquests darrers dies ha sortit una notícia que suposa una declaració d'intencions per part de l'actual ministre de Justícia del govern espanyol, Rafael Català, on per evitar els judicis paral·lel, garantir la protecció al dret a la presumpció d'innocència i la confidencialitat de les actuacions judicials posa sobre la taula la possibilitat de sancionar aquells mitjans de comunicació que publiquin filtracions sobre investigacions judicials

¹³⁸ Espanya. Llei 7/2010 de 31 de març, General de la Comunicació Audiovisual. BOE, 1 d'abril de 2010, nº 79, 16p.

¹³⁹ FAPE [en línea]. Disponible a Internet: <<http://www.fape.es>>

¹⁴⁰ Periodistes.org [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.periodistes.org/ca/home/periodisme/codi-deontologic.html>>

¹⁴¹Codi deontològic [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.periodistes.org/dms/cpc/docs/Col-legi-Legisla-ci-/CODI-DEONTOLGIC/CODI%20DEONTOL%20GIC/CODI%20DEONTOL%20GIC.pdf>>

que es troben sota secret de sumari o en la fase de instrucció, és a dir, buscar mecanismes punitius per establir controls legals.

Ho va dir el passat 29 d'abril de 2015 en el sí de l'esmorzar-col·loqui que va tenir lloc al Cercle Eqüestre de Barcelona¹⁴² i ràpidament ha tingut resposta per part dels mitjans de comunicació qui s'han posicionat en contra d'aquesta mesura, que de moment sembla ser una proposta personal del ministre i no del Govern espanyol.

De totes maneres el Sr. Català, considera que s'hauria de reflexionar sobre aquest assumpte ja que considera que les conductes que contemplen la filtració d'una publicació d'una informació judicial que es troba en una fase de secret és il·lícita. Ara bé, no ha sigut del tot precís en tant que no ha especificat a on s'ha de situar aquest control: si al mitjà de comunicació que publica la informació o en la transmissió de la informació.

Amb tot, ha avançat que no té la intenció de penalitzar aquells mitjans de comunicació que publiquin el contingut del sumari, sinó que busca trobar un punt d'equilibri entre el dret a la informació i el dret a la intimitat i a la presumpció d'innocència.

Les veus crítiques a tal manifestació han apuntat de que no fa falta que hi hagi una norma que s'ocupi de regular aquests tipus de publicacions, doncs aquests tipus de conductes a la que es refereix el ministre podrien tenir cabuda dins del títol X del Codi Penal actual (LO 10/1995, de 23 de novembre). També, per relacionar-ho amb l'apartat anterior, la FAPE rebutja que es sancioni als mitjans de comunicació al·legant que aquests són responsables i saben el que es fan i que si l'Empresa periodística no hagués fet públic tots aquests procediments judicials el ciutadà seria inconscient de la realitat que respira el país¹⁴³.

En aquest sentit la polèmica està servida, tot i que el ministre ha volgut puntualitzar que es tracta d'una opinió personal i que no és una de les mesures que es pretengui tirar endavant en aquest mandat, però això no ha estat suficient perquè els col·lectius que es

¹⁴²ABC [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.abc.es/espana/20150429/abci-filtraciones-medios-catala-201504291850.html>>

¹⁴³LA REPUBLICA [en línia]. Disponible a Internet: <<http://www.republica.com/2015/04/29/absoluto-rechazo-de-la-fape-a-las-sanciones-a-periodistas-por-publicar-informaciones-bajo-secreto/>>

dediquen a la informació expressin la seva disconformitat, com també ho han fet diputats del seu partit (com Cristina Cifuentes) o de l'oposició.

Crec que un dels motius d'aquesta mesura pot respondre a interessos polítics, no tant jurídics. Com bé he dit amb anterioritat la situació que té el país és preocupant, doncs les recents imputacions de polítics o banquers (com Rodrigo Rato) han tornat a alarmar a la ciutadania del problema de la corrupció, i que no benefici a aquells partits dels quals formen part aquests imputats, i menys en any electoral. És lògic que no beneficia a aquests partits polítics la publicació de mitjans als comunicació assumptes sumarians, però és que per altres partís sí que pot ser beneficiós per tal de justificar i tenir nous arguments davant d'una ciutadania crispada per desbancar el seu adversari polític.

De moment la proposta es situa en aquest punt, però actualment quan es pretén posar en una mateixa frase les paraules imputat, mitjà de comunicació, i drets constitucionals, sorgeix com una mena de correlació de forces per veure quina preval més davant dels ciutadans, com si intentessin convèncer cada un des del seu punt de vista els seus interessos.

10.3 Anàlisi dels mecanismes.

Ara que disposem de dos models per posar fi als judicis paral·lels i així no alterar el dret a la presumpció d'innocència, puc establir una important diferència entre un i altre, i és que el primer model (els del codis de conducta) és més constructiu o es tracta d'un instrument de prevenció, on els mitjans de comunicació estableixen tot un seguit de normes a respectar. Al meu entendre es tracta d'una eina que dota als mitjans de comunicació de la coneixença de la responsabilitat que tenen, doncs ells mateixos són sabens fixar els seus límits dins de l'ordenament jurídic. En canvi, el segon és un model punitiu, perquè inclouria una mesura sancionadora al considerar que l'empresa periodística és incapaç de fer una tasca ajustada a dret i per això és necessària la intervenció de l'Estat.

IV. LA RESPONSABILITAT PATRIMONIAL DE L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA.

1. La responsabilitat com a conseqüència de l'error judicial.

En aquest apartat del treball centro el meu estudi en abordar la qüestió relativa a la responsabilitat patrimonial de l'administració davant dels errors judicials.

Després de llegir informació relacionada amb aquesta matèria, considero que la responsabilitat de l'Administració de Justícia és la conseqüència dels errors judicials. És sabut per tots que la responsabilitat neix davant d'una acció o omisió que considerem no ajustada dret i on després s'han de pal·liar els danys que puguin haver ocasionat aquella. Per aquest motiu, l'Administració de Justícia (Estat) pot actuar de forma incorrecte quan ha dictat de forma improcedent la condemna d'un innocent. Quan ens referim a aquest tipus de responsabilitat, ens estem movent en el camp de l'esfera processal. Des del meu punt de vista, aquesta és una clara manifestació de la vinculació a la que estan sotmesos els poders públics a la presumpció d'innocència (apartat II del treball), doncs si finalment s'acredita jurídicament l'absolució d'un condemnat, haurà de respondre.

2. Concepte d'error judicial.

En primer lloc cal fixar la definició d'error judicial. El Tribunal Suprem en la Sentència 310/2014, de 9 de juny¹⁴⁴ al fonament de dret segon ho defineix de la següent manera¹⁴⁵: *“es el cometido en una resolución, insubsanable dentro del proceso por la vía de los recursos ordinarios y extraordinarios, y debido a una equivocada información sobre los hechos enjuiciados por contradecir lo que es evidente o a una aplicación del derecho que se basa en normas inexistentes o entendidas, de modo palmario, fuera de su sentido o alcance”*. Per tal de tancar amb el concepte hem de dir que aquest error ha d'ocasionar un dany avaluable econòmicament.

En aquest sentit el Suprem ha perfilat que l'error ha de ser essencial¹⁴⁶, és a dir, s'ha de tractar d'errors manifestin una contradicció evident i inequívoca entre la realitat

¹⁴⁴ STS, de 9 de juny de 2014; nº recurs de cassació: 27/2012; (RJ 2014/2845)

¹⁴⁵ V. STS 3 juliol de 1989

¹⁴⁶ Ministeri de Justícia Español [en línia]

<http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/1292344071791?blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content>

acreditada al procediment i les conclusions que el jutgador obté al respecte d'aquesta realitat. No obstant, si afinem una mica més, és necessari explicar que la decisió judicial errònia ha de derivar d'un pronunciament emès per un jutge o magistrat en el sí d'un judici o quan adopta una mesura cautelar, com pot ser la presó preventiva i a la que es refereix l'art. 294 de la LOPJ com veurem més endavant.

Fins aquí quedaria explicada la vessant positiva del concepte, però el TS també s'ha ocupat de definir "*què no es considera*" error judicial, o el que és el mateix, la vessant negativa. El Tribunal ja avisa que, la indemnització que dona lloc a l'error judicial no hi té cabuda qualsevol tipus d'error, doncs hem d'entendre que quan un tribunal de segona instància revoca una Sentència dictada en el procediment previ, l'Administració de Justícia hauria de respondre fruit d'aquest canvi en la resolució. Diàriament es revoquen sentències de primera instància per part de l'òrgan superior i seria il·lògic pensar que això suposa un dany i en conseqüència una indemnització econòmica. És per aquest motiu, que el TS a la Sentència 5 d'octubre de 1987¹⁴⁷ ha delimitat el concepte i ja ha sentenciat que l'error ha de ser evident i incontestable de manera objectiva. De totes maneres, la mateixa llei orgànica del poder judicial a l'apartat tercer de l'art 293 ens diu que queden exclosos aquests tipus d'errors, doncs la mera revocació o anul·lació d'una Sentència no pressuposa el dret a obtenir una indemnització.

3. Error Judicial i Funcionament anormal de l'administració de Justícia.

A vegades es poden generar confusions entre aquestes dues figures jurídiques que comparteixen enunciat al mateix article. Hom podria pensar que són el mateix, o si més no que tenen un significat igual, i no és així.

Pel que fa al funcionament anormal de l'Administració de Justícia, el dany que es produeix ve causat per aquelles persones que intervenen en la tramitació del procediment (com podrien ser el cos de funcionaris al servei de l'administració de justícia). El que és important fixar és que aquest dany no pot derivar d'un pronunciament efectuat per un jutge o magistrat (aquest seria el cas de l'error judicial)¹⁴⁸.

¹⁴⁷ STS, de 5 d'octubre de 1987; (RJ 1987/6959).

¹⁴⁸ WORLDNEWS [en línia] <<http://cj-worldnews.com/spain/index.php/es/derecho-31/derecho-penal/item/2080-cuando-se-cumple-una-codena-por-un-delito-que-no-se-ha-cometido>>

4. El marc jurídic.

A l'Ordenament Jurídic espanyol existeixen normes que emparen aquesta responsabilitat. Seguint l'ordre de prelació de fonts, en primer terme és la mateixa CE qui en el seu article 121 reconeix el dret a ser indemnitzat per part de l'Estat espanyol quan es produeixi un dany que té el seu origen en un error judicial, o bé, en el funcionament anormal de l'Administració. Ara bé, el fonament jurídic constitucional d'aquest dret no acaba amb aquest precepte, sinó que hi podem afegir l'art. 106.2 de la carta magna diu: *“Los particulares, en los terminos establecidos por la ley, tendrán derecho a ser indemnizados por toda lesión que sufran en cualquiera de sus bienes y derechos, salvo en los casos de fuerza mayor, siempre que la lesión sea consecuencia del funcionamiento de los servicios públicos”*.

Per sota de la norma fonamental tenim el títol V de la Llei Orgànica del Poder Judicial relatiu a la *“responsabilitat patrimonial de l'Estat pel funcionament de l'Administració de Justícia”* que comprèn els articles 292 a 297.

Aquest és el mapa sobre el qual podem assentar la regulació relativa a aquest tipus de responsabilitat que es sol·licita al Ministeri de Justícia a través del procediment establert als articles 139 i ss. de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de Règim jurídic i de procediment administratiu comú¹⁴⁹.

5. L'Origen del errors.

Els articles doctrinals i les Sentències que he consultat em porten a introduir aquest apartat en el meu treball amb la voluntat de focalitzar quin és el punt de partida que pot ocasionar aquest errors judicial. Per estudiar-ho correctament hem de tenir clar que el pressupòsit necessari perquè existeixi condemna judicial és que s'hagi dictat abans Sentència condemnatòria que es trobi subjecta al raonament que fa el jutge/magistrat a partir de la valoració de la pràctica de la prova, és a dir, l'existència d'una suposada resolució equivocada¹⁵⁰. La prova és l'element nuclear capaç de trencar la presumpció

¹⁴⁹ WORLD NEWS [en línia] <<http://cj-worldnews.com/spain/index.php/es/derecho-31/derecho-penal/item/2080-cuando-se-cumple-una-codena-por-un-delito-que-no-se-ha-cometido>>

¹⁵⁰ SÁNCHEZ MORÓN, M.: *“El régimen jurídico de la responsabilidad patrimonial por erros judicial en el caso de la prisión preventiva”*. a: *“Revista de Derecho administrativo, n°55”*. Alcalá: Lex Nova.

d'innocència, que junt amb la regla de la sana crítica, porta el jutge decisor – en funció de cada cas – a imposar una pena penal o no.

Per aquest motiu puc afirmar que l'error sorgeix de la interpretació que es fa de la pràctica de la prova i examinant els elements de la teoria jurídica del delictes (tipicitat, antijuridicitat i culpabilitat). En algunes ocasions l'error pot venir donat per la declaració que fan els testimonis, assenyalant a una persona com a culpable quan verdaderament és innocent¹⁵¹. Les causes poden ser el desorientament o el record borrós d'aquesta víctima o testimoni sobre l'aspecte de l'acusat que els pot portar a testificar anticipadament.

A continuació hem de dir que perquè hi hagi error, aquest s'ha de reconèixer en una resolució judicial posterior (art. 293.1 LOPJ). L'avenç de les noves tecnologies poden acabar canviant el sentit d'una Sentència condemnatòria, per exemple les proves de l'ADN. Un exemple d'això al nostre país el trobem en el cas Rafael Ricardi qui va passar 13 anys a la presó per un delictes de violació reincident l'any 1991 i finalment es va demostrar que mai va cometre i on posteriorment les proves del ADN van confirmar que aquest home no va ser l'autor del delictes. En aquest cas la sentència va condemnar a partir de la declaració de la víctima¹⁵².

6. La reparació del dany: la indemnització.

El sistema que preveu el nostre Ordenament Jurídic és que el dany sigui reparat a partir d'una indemnització. No existeixen unes taules o índexs que indiquin en cada cas quina és la quantitat econòmica per la qual hagi de ser indemnitzat aquest innocent declarat culpable, sinó que el TS ho determina segons el seu arbitri i al que consideri més oportú.

Podem afirmar que la indemnització és l'element central sobre el que gira la responsabilitat legalment declarada en Sentència. L'art. 293.1 LOPJ ja ens avisa que l'error ha de ser declarat en una resolució judicial posterior i per tant hauríem d'acudir a un procediment declaratiu, però trobem una excepció a aquesta norma i és que en el cas de la presó preventiva (mesura cautelar en el dret processal penal), on no farà falta seguir

¹⁵¹ CEBRERIO, M; GARCÍA, B.: *"Inocentes en la cárcel"* a: *"El País"*. Madrid. <http://elpais.com/diario/2005/08/08/sociedad/1123452002_850215.html>

¹⁵² LA REGIÓN [en línia] <<http://www.laregion.es/articulo/sociedad/inocentes-prision/20080728174426059655.html>>

aquell procediment i per tant podem acudir directament al Ministeri de Justícia, tal i com contempla l'art. 294 de la LOPJ.

Convé recordar, però, el concepte de dany. Entenem per aquest aquell perjudici no imputable i que no té dret a suportar la mateixa víctima, i que com a conseqüència li genera un lesió moral, i a més a més, s'ha de tractar d'un dany efectiu, individualitzat i avaluable econòmicament, tal i com disposa l'art. 292.2 LPOPJ

Les quantitats poden ser altíssimes, i de fet – per seguir amb el mateix exemple anterior – en el cas Rafael Ricardi – on demanaven prop de mig milió d'euros.

7. Estudi en la Jurisprudència: Canvi Jurisprudencial en la responsabilitat en el cas de presó provisional.

A partir de l'any 2010 el TS es veu obligat a canviar el seu criteri de la responsabilitat en quan al dany sorgit de la presó preventiva fruit de la nova interpretació que fa el Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) en la sentència 13 de juliol de 2010.

La STS de 3 de gener de 2012¹⁵³ (sala tercera) explica el motiu pel qual es produeix aquest canvi jurisprudencial. Per situar-nos he d'explicar el següent: l'art. 294 de la LOPJ (supòsit específic d'error judicial) preveu el dret a la indemnització quan al subjecte se li ha imposat la mesura cautelar de presó preventiva on posteriorment el tribunal ha dictat Sentència absolutòria o un auto de sobreseïment lliure. És evident la relació del dany, ja que hem posat a una persona a la presó prohibint-li la llibertat ambulatoria.

La jurisprudència fins el 23 de novembre de 2010 interpretava que aquest dret contemplava dos inexistències: a) Inexistència objectiva: derivat de la pròpia lectura del precepte on la persona era finament absolta per la inexistència del fet imputat, és a dir, que el fet no havia succeït mai o bé, que no es tracta d'una acció típica castigada al codi penal; b) Inexistència subjectiva: on queda provada la falta de participació en aquest fet qui pateix la reso preventiva.

Per tant, si es donava alguna d'aquestes dos situacions la jurisprudència reconeixia el dret a la indemnització. No obstant cal apuntar, que la literalitat del precepte (art. 294

¹⁵³ STS, de 3 de gener de 2012; n° recurs cassació: 4881/2010; (RJ 2012/6)

LOPJ) sols reconeix la reparació del dany segons la inexistència objectiva, mentre que la subjectiva no la tenim regulada ni enunciada enlloc, però el Tribunal Suprem considerava que aquesta última queda també inclosa com a conseqüència de la “*ratio*” de la inexistència objectiva, o sigui, ampliaven l’abast d’acció.

Aquest criteri es va seguir durant molts anys fins que a instància del TEDH, el Suprem va canviar el seu criteri eliminat la segona vessant, és a dir, excloent la inexistència subjectiva, doncs en aquests casos ja no és possible percebre una indemnització. Les raons d’aquest gir en la interpretació pot venir donada per dos raons:

- La revisió de la interpretació literal de l’art. 294 LOPJ → amb la redacció d’aquest precepte el legislador tenia la voluntat de reconèixer aquest error judicial quan ens trobem davant la inexistència objectiva del fet imputat i no permetent una interpretació extensiva (com venia fent fins ara).
- La forma de indemnització en la inexistència subjectiva → En aquest cas, el que feia el TS era reconèixer el dret a ser indemnitzat quan quedava provada la falta de participació, mentre que quan t’absolen en virtut del principi “*in dubio pro reo*” com a conseqüència de prova insuficient no tens dret a rebre res. El TEDH va creure que la desestimació de indemnització en aquest últim cas deixava dubtes sobre la innocència.

Per tant, el criteri per ser indemnitzat era diferent en un i altre cas i el TEDH va considerar que no hi poden haver diferències entre una sentència absolutòria per falta de proves i una altre que acredita la constatació de la innocència, a més que això vulnerava l’art. 6.2 del Conveni.

Per aquests dos motius el TS canvia la seva jurisprudència al considerar incongruent la interpretació extensiva que venien fent en relació al art. 294, doncs queda limitada la reclamació per responsabilitat patrimonial quan es dicta sentència o auto de sobreseïment lliure per inexistència del fet objectiu.

Ara bé, finalment hem d’afegir que la inexistència objectiva continua estan emparada al nostre sistema (no desapareix) i per tant en aquests casos les reclamacions s’hauran d’efectuar per la via de l’art. 293 LOPJ (via general), i no ja per la via privilegiada de l’art. 294 LOPJ que et permet acudir directament al Ministeri de Justícia.

V. CONCLUSIONS FINALS

Arribats a aquest punt és necessari concloure el treball fent una valoració final que tanqui amb aquest estudi. He analitzat la presumpció d'innocència des de moltes vessants: la seva trajectòria històrica, el marc jurídic actual de la presumpció d'innocència a Espanya i la proposta de Directiva Europea en aquesta matèria, les relacions del Dret Fonamental amb els judicis paral·lels i la premsa en un moment on el degoteig de procediment judicials és molt elevat i capta un gran interès per la ciutadania.

Aquest seria el dibuix que a grans trets resumeix el treball. Són moltes les qüestions que he tractat però finalment en puc extreure les següents conclusions:

- a) El dret a la presumpció d'innocència, així com la resta de dret estudiats, jurisprudencialment es troben molt ben delimitats dins del sistema jurídic, gràcies a l'amplia jurisprudència del TC:

Després d'estudiar la vessant estrictament jurídica de la presumpció d'innocència al nostre Ordenament Jurídic, he pogut constatar que el TC té molt ben entès quin és el concepte del dret, els seus elements i les proves que són suficients per destruir aquesta presumpció iuris tantum, doncs en aquest aspecte no es poden apreciar buits legals. Ara bé, com bé sabem Espanya és un país plurilegislatiu on hi conviuen diferents sistemes jurídics, i en algunes ocasions es poden donar casos on la presumpció d'innocència constitucionalment reconeguda necessiti un reforç en relació a una legislació particular, és el cas de la presumpció d'innocència en relació a les infraccions en matèria de transport públic a les Balears, que regula al Llei 4/2014, de 20 de juny, de transports terrestres i mobilitat sostenible de les Illes Balears, on el passat mes de febrer de 2015 l'actual Defensora del Poble (Soledad Becerril) va presentar una queixa a la mateixa institució on manifestava la seva disconformitat que en cas d'una infracció en matèria de transport turístic ha de ser el propietari del vehicle qui demostrï la seva innocència i l'administració pública qui demostrï la culpabilitat (art. 113.1 de la citada Llei).

Com a conclusió crec convenient citar aquest cas per posar de manifesta que, encara que la jurisprudència del constitucional estigui molt ben elaborada, es poden donar casos on es qüestionï com està concebuda aquesta presumpció en algunes lleis sectorials, i que encara que tinguem una ampla jurisprudència, queda acabar d'assentar

correctament el contingut del dret a la presumpció d'innocència en el nostre ordenament jurídic, ja en aquest cas concret, pot existir un conflicte en relació com està concebuda la càrrega de la prova en una llei autonòmica i la manera com ho està en la jurisprudència del constitucional i que com bé he estudiat en el treball el xoc entre les dos concepcions és important, a més que la presumpció d'innocència és aplicable en l'àmbit del dret administratiu.

b) Al nostre país falta la cultura del respecte a la presumpció d'innocència:

És evident aquesta conclusió, quan els mitjans de comunicació indueixen a l'opinió pública a què aquests ciutadans i receptors de la informació no es forgen una opinió lliure basada amb dades objectives, sinó que els sotmeten i els fan part d'un judici paral·lel. A vegades aquesta inducció no és del tot directe, sinó que ho poden fer de manera sotil a través d'un simple titular. He escollit un exemple d'això que he trobat en la premsa local reusenca on "*Reus diari*" una notícia porta els següent titular: "*Apareix el nom de Francesc Vallès en la instrucció del cas INNOVA*". Jurídicament aquest titular per un jurista o un especialista en dret pot no revestir molta importància, perquè tampoc no aporta cap informació, però aquest mateix titular traslladat a l'esfera periodística i al vell mig de l'opinió pública, pot entendre's d'una altra manera, com si el diari volgués incitar al seu lector a que tregui una valoració concreta. Amb tot, personalment considero que en aquest camp, els mitjans de comunicació aprofiten i llancen aquests missatges que poden tenir un doble sentit aprofitant el malestar al que es troba immersa la societat degut a la crisi econòmica que travessa el país, on un titular d'aquestes característiques segur que atrau al lector i ciutadà crispat.

Al principi del treball, a la introducció, he citat una frase que va pronunciar l'advocat Miquel Roca que diu així "*La presumpció d'innocència no existeix a Espanya*", aquesta frase posa de manifest que la cultura al respecte a la presumpció d'innocència no troba cabuda a al mig de la societat. Els judicis paral·lels, són un clar exemple d'aquesta manca de cultura i per aquest motiu és necessari que incorporar mesures de respecte al dret fonamental, perquè el dany que es pot produir a una persona que és realment innocent és molt greu, en aquest sentit, els mateixos tribunals, quan a conseqüència d'un error judicial, condemnen a un innocent i posteriorment es comprova que no és culpable (cas Rafel Ricardi), poden corregir aquest dany causat a través d'una indemnització, però els mitjans de comunicació quan sotmeten a un imputat o processat a un judici paral·lel i

finalment el jutge considera que és innocent (per falta de proves o qualsevol altre circumstància similar), la sentència social d'aquell pot continuar desprenent efectes danyant la imatge de l'ara absol. Per aquests motius trobo a faltar més cultura de respecte a la presumpció d'innocència, a més que és totalment incoherent en un Estat de Dret que es desenvolupin dos judicis: el social i el jurídic, amb sentències contradictòries i efectes diferents.

c) Entendre la presumpció d'innocència com un Dret Fonamental i no com un instrument estratègic polític:

En algunes ocasions, m'he donat compte que alguns responsables polítics al·legaven aquest dret fonamental per tal de justificar-se o justificar a algun altre company seu davant les càmeres. Molt possiblement al darrere s'hi amagui una estratègia política, i més ara quan estem en un any electoral on es respira bastanta tensió. En aquest mateix sentit, alguns polítics assenyalen a un imputat (que forma part d'una altre formació política) per treure'n un rendiment electoral o un interès que els és beneficiós a ulls de la ciutadania, doncs no recordaran davant les càmeres que aquest imputat (adversari polític) és titular del dret a la presumpció d'innocència i, que per tant, és innocent i no es pronunciaran al respecte, sinó tot al contrari, que ho utilitzaran per treure un rèdit electoral, mentre que l'altre formació apel·larà a la presumpció d'innocència i respecte al seu company imputat.

Amb això, vull dir que sorgeixen moltes postures diferents quan una persona resulta imputada i veiem que la presumpció d'innocència juga un paper diferent segons els arguments de cada part, o sigui, que agafada un tarannà partidista. El mateix passa amb els mitjans de comunicació quan, per raó d'una determinada ideologia, ja presenten davant l'opinió pública aquell imputat sota el paraigües de la presumpció de culpabilitat, que no de la innocència.

d) Introduir al nostre Ordenament Jurídic una proposta per reforçar la presumpció d'innocència:

Quan he fet el treball, m'he donat compte que quan el legislador pretén posar normes de control als mitjans de comunicació la resposta d'aquests últims és agressiva. Exemple d'això el trobem en la proposta que va fer aquest mes d'abril passat el ministre

de Justícia espanyol, Rafael Català, quan va posar sobre la taula la possibilitat de sancionar els mitjans de comunicació que filtrin informació o documentació que es troba sota secret de sumari. Des del meu punt de vista, ens hem d'imaginar els mitjans de comunicació (quan es submergeixen en els procediments judicials) com un lobby de pressió que té molt de recolzament per la societat que necessita d'ells i la gran capacitat de control que té un mitjà de comunicació. Per tant, quan es pretén regular la seva actuació xoquem amb un ens de grans dimensions, però el que sí ha de constar és trobar alguna instrument que pretengui exercir un control limitat sobre determinades conductes periodístiques en el marc d'un procediment judicial, és a dir, quan estem davant de documents que es troben sota secret de sumari i que per tant són secrets no es pot permetre una intromissió il·legítima a la instrucció que pot posar en perill la mateixa investigació a més conduir al lector o telespectador a un judici erroni on s'atribueixin culpes i responsabilitats sense que un jutge hagi dictat un auto de sobreseïment, que pot ser lliure o provisional, o una sentència absolutòria al final del judici oral. En aquest sentit el que jo proposo és limitar el camp d'actuació de l'empresa periodística, doncs aquesta ha de ser respectuosa amb la tasca que fan els tribunals i no interferir en les competències d'aquest fent valoracions com si ells també fossin jutges d'instrucció i decisors, perquè recordem que quan estem en un judici paral·lel, és el mateix mitjà d'informació qui investiga i sentència. Per aquest motiu, encara que ens trobem davant d'un forta pressió exercida per l'empresa periodística a qualsevol regulació relacionada amb un limitació de la seva activitat, el legislador no pot tenir por i perfectament es podria incloure el projecte de llei de la LECr algun precepte que limités o sancionés conductes que han de ser prohibides per atemptar contra la feina del jutge (que recordem és imparcial) i la del bon fer de la investigació. Ara bé, sembla que el projecte de llei això no ho inclogui i el mateix ministre de justícia, després d'haver fet aquelles declaracions i la crítica i oposició que van tenir ja va dir que no era un projecte que havia de tenir lloc en aquesta legislatura, deixant la porta oberta a la reflexió i la possible inclusió en un futur aquesta regulació legal.

Amb tot, defenso que alguns no s'han de posar les mans al cap quan es presenta una proposta per part del legislador en aquest sentit, de fet, com he estudiat en el treball, la UE ha posat en marxa una proposta de Directiva que pretengui reforçar aquest dret fonamental a la innocència fins que no hi hagi una resolució judicial que digui el contrari. Aquesta proposta no ha sigut un capritx momentani del legislador europeu sinó que ja es

remunta amb el llibre verd de l'any 2006 que experts independents han concretat que la presumpció d'innocència no es concep d'igual manera en tots els Estats Membres de la UE i que, a la vegada, això posa en perill aquesta garantia processal, convertint-se – com bé diuen – amb una presumpció de culpabilitat.

VI. BIBLIOGRAFIA

Llibres.

- BALAGUER CALLEJÓN, F (coord.); CÁMARA VILLAR, G; et al (2011).: *“Manual de Derecho Constitucional”* vol. II. 6ª edició, Madrid: Tecnos.
- JAÇEN VALLEJO, M (1987). *“La presunción de inocencia en la jurisprudencia constitucional”*. Madrid: Akal/Iure.
- MIQUEL, J (1990). *Historia del Derecho romano*. Barcelona: PPU.
- MIQUEL, J (1992). *“Derecho privado romano.”* Madrid: Marcial Pons.
- OVEJERO PUENTE, A (coord.), Asencio Mellado, J; et al (2012). *“La presunción de inocencia y los juicios paralelos”* Madrid: La Ley.
- OVEJERO PUENTE, A. (2006). *“Constitución y derecho a la presunción de inocencia.”* Valencia: Tirant lo Blanch.
- PICÓ JUNOY, J, (2012). *“Las garantías constitucionales del proceso”*. Barcelona: Bosch.
- ROMERO COLOMA, R (2000). *“Libertad de información frente a otros derechos en conflicto: Honor, intimidad y presunción de inocencia”*. Madrid: Civitas.

Legislació.

- Codi Penal (2012). Madrid: Tecnos
- Constitució Espanyola de 1978 (2011). Madrid: Tecnos.
- Llei 7/2010 de 31 de març, General de la Comunicació Audiovisual. BOE, 1 d'abril de 2010, nº 79.
- Llei orgànica del poder judicial (2011). València: Tirant lo Blanch
- Tractat de la Unió Europea, Tractat de funcionament y actes bàsics de la Unió Europea (2012). Madrri: Tecnos.

Revistes electròniques.

- JUANES PECES, Á.: “*Los juicios paralelos*”. Edit: Aranzadi, Pamplona, 1999, nº 378.
- ORENSE RUIZ, J.: “*Juicios paralelos espectáculo*”. Edit: Aranzadi, Pamplona, 2011, nº 818/2011.

Bases de Dades.

- Aranzadi Bibliotecas [en línia]. <www.aranzadidigital.es>
- Tirant lo Blanch. [en línia]. <www.tirantonline.com>

Espais web Articles.

- BARATA, F.: “*Devaluación de la presunción de inocencia en el periodismo*” [en línia].

< <http://www.raco.cat/index.php/analisi/article/viewFile/184497/237765>>
- BARRERO ORTEGA, A.: “*Juicios Paralelos y Constitución: su relación con el periodismo*”. [en línia]

<<http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=961954>>
- BELDA PÉREZ-PEDRERO, E.: “*La presunción de inocencia*” [en línia].

<<http://www.dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/1060352.pdf>>
- CONSEIL CONSTITUTIONNEL [en línia]

<http://www.conseilconstitutionnel.fr/conseilconstitutionnel/root/bank_mm/espag nol/es_ddhc.pdf>
- CRIMINOLOGIA Y JUSTICIA [en línia]. Error judicial y el funcionamiento anormal de la Administración de justicia.

<<http://cj-worldnews.com/spain/index.php/es/derecho-31/derecho-penal/item/2080-cuando-se-cumple-una-codena-por-un-delito-que-no-se-ha-cometido>>

- DE PORRES ORTIZ DE URBINA, E.: “*Los juicios paralelos*” [en línea].

<http://www.elderecho.com/penal/juicios-paralelos_11_481180004.html>

- EL DERECHO [en línea]. Cambio jurisprudencial en la responsabilidad por prisión provisional.

<http://www.elderecho.com/tribuna/administracion_de_justicia/Cambio-jurisprudencial-responsabilidad-prisiónprovisional_11_339430001.html>

- EU NEWS [en línea].

<<http://www.liberties.eu/es/news/propuesta-directiva-presuncion-de-inocencia>>

- EURLEX, [en línea]

<<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/ES/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174>>

- EUROPA LEX [en línea]

<<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174>>

- EUROPA RL [en línea]

<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMPARL&reference=PE-530.088&format=PDF&language=ES&secondRef=01>>

- FAPE [en línea]

<<http://www.fape.es>>

- LEGISLATION ONLINE [en línea]

<<http://www.legislationonline.org/documents/section/constitutions>>

- MINISTERI DE JUSTÍCIA [en línia]

<<http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/1292344071791?blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content>>

- MONTALVO ALBIOL, J.: *“Los juicios paralelos en el proceso penal: ¿Anomalía Democrática o Mal Necesario”* [en línia]

< <http://e-archivo.uc3m.es/handle/10016/15200>>

- PERIODISTES.ORG [en línia]

<<http://www.periodistes.org/ca/home/periodisme/codi-deontologic.html>>

- THOMSON REUTERS [en línia]. Régimen Jurídico de la reponsabilidad por error judicial en el caso de prisión preventiva.

<<http://portaljuridico.lexnova.es/articulo/JURIDICO/130908/el-regimen-juridico-de-la-responsabilidad-patrimonial-por-error-judicial-en-caso-de-prision-preventi>>

Espai Web Premsa.

- ABC [en línia].

<<http://www.abc.es/espana/20150429/abci-filtraciones-medios-catala-201504291850.html>>

- CANAL REUS TV [en línia].

<<http://canalreustv.cat/new/huguet-sesta-sobreexposant-les-persones-imputades>>

- DIARI TARRAGONA [en línia].

<<http://www.diaridetarragona.com/opinion-&blogs/41093/el-nostre-hospital>>

- EL MUNDO [en línea]. El Estado tendrá que pagar el doble por encarcelar a un inocente por violación.

<<http://www.elmundo.es/elmundo/2012/02/29/andalucia/1330515756html>>

- El PAIS [en línea]. El Supremo rechaza indemnizar a presos cuya inocencia quedo probada.

<http://elpais.com/diario/2011/06/12/espana/1307829612_850215html>

- EL PAIS [en línea]. “Inocentes a la cárcel”.

<http://elpais.com/diario/2005/08/08/sociedad/1123452002_850215.html>

- EL PAIS [en línea].

<http://elpais.com/diario/2005/08/08/sociedad/1123452002_850215.html>

- LA REGIÓN [en línea].

<<http://www.laregion.es/articulo/sociedad/inocentesprision/20080728174426059655.html>>

- LA REPÚBLICA [en línea].

<<http://www.republica.com/2015/04/29/absoluto-rechazo-de-la-fape-a-las-sanciones-a-periodistas-por-publicar-informaciones-bajo-secreto/>>

- WORLD NEWS [en línea]

<<http://cj-worldnews.com/spain/index.php/es/derecho-31/derecho-penal/item/2080-cuando-se-cumple-una-codena-por-un-delito-que-no-se-ha-cometido>>

- WORLD NEWS [en línea].

<<http://cj-worldnews.com/spain/index.php/es/derecho-31/derecho-penal/item/2080-cuando-se-cumple-una-codena-por-un-delito-que-no-se-ha-cometido>>

VII. ANNEXES

Relació de Sentències citades

I. Jurisprudència del Tribunal Constitucional.

- ATC 84/1981, de 22 de juliol.
- STC 31/1981, de 28 de juliol.
- STC 18/1984, de 7 de febrer.
- STC 101/1985, de 4 de març.
- STC 31/1985, de 5 de març.
- STC 92/1987, de 3 de juny.
- STC 6/1888, de 21 de gener.
- STC 105/1988, de 8 de juny.
- STC 150/1989, de 25 de setembre.
- STC 76/1990, de 26 d'abril.
- STC 166/1995, de 20 de novembre.
- STC 6/1996, de 16 de gener.
- STC 148/1996, de 25 de setembre.
- STC 134/1999, de 15 de juliol.
- STC 219/1999, de 3 de desembre.
- STC 112/2000, de 5 de maig.
- STC 153/2000, de 12 de juny.
- ATC 40/2001, de 26 de febrer.
- STC 76/2002, de 8 d'abril.
- STC 54/2004, de 15 d'abril.
- STC 9/2007, de 15 de gener.
- STC 29/2009, de 6 de gener.
- STC 66/2009, de 9 de març.
- STC 215/2009, de 30 de novembre.
- STC 2/2012, de 2 de gener.
- STC 12/2012, de 30 de gener.
- STC 107/2012, de 21 de maig.
- STC 175/2012, de 15 d'octubre.

- STC 230/2012, de 10 de desembre.
- STC 78/2013, de 8 d'abril.
- STC 104/2014, de 23 de juny.
- STC 191/2014, de 17 de novembre.
- STC 654/2014, de 20 de novembre.
- STC 146/2014, de 22 de desembre.
- STC 2/2015, de 19 de gener.
- STC 21/2015, de 16 de febrer.

II. Jurisprudència del Tribunal Suprem.

- STS, de 5 d'octubre de 1987.
- STS, de 3 de juliol de 1989.
- STS 784/1994, de 18 d'abril.
- STS 1553/1997, 17 de desembre.
- STS 48/1999 de 21 de gener.
- STS 172/2000, de 24 de febrer.
- STS 386/2002, de 27 de febrer
- STS 701/2002, 19 d'abril.
- STS 1590/2003, de 22 d'abril.
- STS 1218/2004, de 2 de novembre.
- STS 936/2006, de 10 d'octubre.
- STS 15/2009, de 15 de gener.
- STS 29/2009, de 26 de gener.
- STS 977/2009, de 17 de juny.
- STS 836/2009, 15 desembre.
- STS de 3 de gener de 2012.
- STS 99/2012, de 27 de febrer.
- STS 363/2014, de 5 de maig.
- STS 310/2014, de 9 de juny.

III. Jurisprudència Tribunal Superior de Justícia.

- STSJA 867/2014, de 20 de març.

IV. Jurisprudència Audiència Provincial.

- AAPM 2762/2005, de 3 de setembre.
- SAPM 556/2008, de 30 d'octubre.
- SAPM 251/2011, de 30 de març.
- SAP de Sta. Cruz de Tenerife 28/2014, de 4 de febrer.
- SAPM 49/2014, de 26 de novembre.

